

Бисфиттундун

2 нүкт

891.99

5-41

1915

Մ. Վ. ՄԱԿՍՈՒԴԵԱՆՑ

ՅՈՅԶԵՐ

(Մարմնորոշ և խորհրդանշական).

ДУШЕВНЫЕ ВОЛНЕНИЯ

Стих. арх. М. Максудина.

Պատկ. և խմբագրական խմբակի Ն. Ս. Ներսիսյանի
Բաքու, էլեկտրո-տիպ. Մ. Ա. Օրինանովա.

1915

Հայաստանի գրադար № 1.

30% ՅՈՅԶԵՐ ԵՆԻ ՑՎԱԿՈՑ

891.99

Մ-41

ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

1. ՕՏԱՐ ՓՈԻՆՋԵՐ, Ա. Հիւսիս, Շիւկերի բալլադներէր,
Թարգմ. գերմ., 1904, Դափրէժ, 20
2. ՕՏԱՐ ՓՈԻՆՋԵՐ, Բ. Հիւսիս, Հափըզի հնդկականները,
քառականներն ու ստղերէր, Թարգմ. պարսկ.,
1905, Դափրէժ 25 »
3. ԵՐԵՐ ԴՕՏԻ, Ռուսական հէքիաթ, Վ. Ա. Ժ ու կ ո վ -
ս կ ու չ, Թարգմ. ռուս., 1905, Դափրէժ, . . . 10 »
4. ՄԱՅՐԱՅԱՆ ՍԷՐ, Անդերսէնից, Թարգմ. գերման.
(սպանոծ), 1905, Դափրէժ, 5 »
5. ՈՍԿԷ ԽԱՐԱՋԱՆ, Ա. Բանդարէից, Թարգմ. յուն.
(սպանոծ), 1906, Պարիզ, 30
6. ԺՈՒԺԿԱԼ ԴԻՆԵՏՆԵՐԸ, Գր. քահանայ Պետրովից,
Թարգմ. ռուս. 1908, Էջմիածին 10
7. Le parler arménien d'Akn (Ակնայ հայ բարբառը)
լիզուարան. ուսումնասիրութիւն, 1912, Պարիզ, 4 րո
7. ՇԱԿՈՒՆՏԱԼԱ, հնդկական պատմութիւն, Վիտապից,
Թարգմ. ֆրանս. 1914, Էջմիածին, 20 կո

.. առաջին անգամ - միջ
891.99 148
5-49 ւր
Մ. Վ. ՄԱԿՍՍՈՒԴԵԱՆՑ

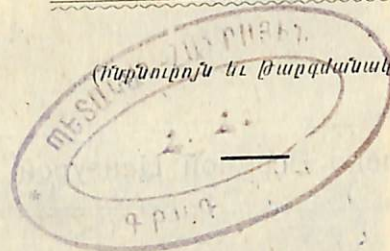
19 NOV 2011

Վարսիկեան գրաշար № 1.

1915 թ. "ՀՀ"
տպագր.

ՅՈՅԶԵՐ

(Խմբագրւոյն եւ Թարգմանական).

ДУШЕВНЫЕ ВОЛНЕНИЯ

Стих. арх. М. Максудянца.

30% ԶՈԳՈՒՑ ՀԱՅ ԳԱՂՁԱԿԱՆՆԵՐԻ

26.06.2013

93031

1105 VON 2-1

Հրատարակութիւն Վարդգէս Ե. Գեղամեանի

Дозволено Военной Цензурой.

Издание
В. Е. Кегамянца въ память покойной супруги
Варсеникъ Сергѣевны Кегамянцъ

Ochs-ենց.

ԱՓՍՈՒՍ որ այս հէք թռչնակը
Զունի լեզու պատմելու
Ո՛չ իմ սրտի վառ տենչանքը,
Ո՛չ ձեզնից լուր բերելու.

Թէև իմ սիրան, իր յոյզերով,
Այնքան խոր է և անհուն,
Որ, անյատակ, ինչպէս մի ծով,
Մատչելի չէ ամենուն:

1909, Գեղատինգէն.

* * *

Н. Н.-ին:

ԻնՉՈ՞Ւ, հոգիս, արեգական
Նշոյլները կենսատու
Կարճատե ես, մինչ յաւիտեան
Կ'ապրի սաւոյցն ահարկու:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կարճ է նաև
Կեանքը սիրոյ բերկրանքի,
Մինչ անգութ է և յարատե
Վիշտն անիմաստ մեր կեանքի....

1910, Mer de glace-ի ճանապարհին
(Օտ Սափուայուն)

Ի Մ Ը Ն Կ Ե Ր Ը.

Վաղարժեռ ընկերիս՝
Լ. Պ.-իմ.

Ինչ ասում են. ընկեր չունիս,
Մեկամաղձոտ ես դառել.
Հոգսերն ասես ողջ աշխարհիս
Քեզ են բաժին լոկ դառել:

Ճշմարիտ է, ընկեր չունիմ,
Բայց ունեի և ինչպէս,—
Դժբախտութեան մէջ մտերիմ,
Եւ իր մահը տեսայ ես:

Եւ այն օրից յետոյ էլ
Սիրտըս մնաց ամայի.
Այդ սրտումըս տեղ են բռնել
Միայն վշտեր թունալի:

* * *

Ինձ ասում են. վիշտը լաւ է,
Մարդ բանաստեղծ կը դառնայ.
Փառքի համար նոյնիսկ կ'արժէ,
Որ մարդ վիշտ էլ ունենայ:

Ողորմելիք, իմ վշտերը
Քերթնաւածների համար չեն.
Նրանց մէջ կ'ապրի իմ ընկերը,
Որից այժմ էլ բաժան չիմ:

Այդ վշտերը ինձ կը պահեն,
Ես կը պահեմ այդ վշտերը.
Այդ վշտերը ինձ կը տանեն,
Որտեղ կ'ապրի իմ ընկերը:

1906 Սեպտ. 30,
Վ. Ազուլիս.

Ի Մ Վ Ի Ե Տ Ը.

Ինչ չի տանջում և ոչ մի բան,
Ո՛չ ցաւ, ոչ վիշտ աշխարհում.
Ինձ տանջում է մի միաք միայն,—
Որ աչք ունիմ, չեմ տեսնում:

Ա՛խ, թէ երբեք տեսնէի ես,
Ի՞նչ ոյժեր կան թաքնուած
Նոյնիսկ չնչին շիւղերի պէս
Ծիւրերի մէջ պարտկուած,

Կամ մի ըրպէ կարենայի
Հոգուս խորքերը նայել,
Իմ ինչ լինելն հասկանայի,
Գէթ մի ըրպէ մաքրէ ապրել,—

Ո՛հ, ամէն ցաւ, ամէն տանջանք
Կը վերանար ինձանից.
Կեանք կը լինէր իմ վարած կեանք,
Իսկ ես՝ բարձր անասնից:

1907 յունուար 2
Վերին Ազուլիս.

Մ.-իմ.

ԱՐԴԵՕՔ նորից է ժպտում
Արշալոյսը ինձ կեանքի,
Արդեօք նորից է փթթում
Սիրտըս նման մի ծաղկի:

Ելեէջներդ երգիդ

Հոգուս խորն են թափանցում,
Մէն մի ժպիտը զէմքիդ
Ինձ նոր գարուն բաց անում:

Ո՛հ, թէ պատրանք չլինէր
Քո այդ երգն ու այդ ժպիտ,
Թէ սիրտը միշտ ըմբռնէր
Սրտիս յոյգերն ու փթիթ,--

Մենք, որ ապրում ենք սրտով,
Պիտի թերթենք միասին
Մի գիրք, անտես էջերով,
Որ է նոյնիսկ մեր հոգին:

Ո՛հ, թէ նորից ինձ ժպտէր
Նոր արշալոյս նոր կեանքի,
Ո՛հ, թէ նորից ինձ փթթէր
Սիրտս նման մի ծաղկի:

I.

ԵՍ սիրեցի քո գեղն ու փայլ,
Որոնեցի զգուսնքներդ.
Երազեցի սէրդ անայլայլ
Ու աննման նազանքներդ:

Աչերդ աղու և շողարձակ,
Ամբիծ հոգուդ հայելին,
Ինձ ցոյց տուին սիրտդ համարձակ,
Այնքան նման իմ սրտին:

Ու ասացի. ափսոս որ ես
Չունիմ ոչ հուր, ոչ հանձար,
Որ պատկերներ տայի այնպէս,
Ուր գեղեցիկը պանծար:

II.

Բայց աւելի քան գեղդ ու փայլ
Սիրեցի ես տանջանքներդ,
Տոկունութիւնդ կեանքում մռայլ
Ու մղած լուրջ պայքարներդ:

Սիրեցի ես երազներդ ու
Չգտումդ սուրբ ճշմարտին,
Սիրեցի ես պսակներդ ու
Խոր պաշտամունքըդ պատուին:

Սիրեցի ես քո ցաւն ու վէրք
Ու արցունքը աչերիդ,
Հառաչանքներդ, մի մի օրհներդ,
Ու քրտինքները ճակտիդ:

Սիրեցի ես վրէժիդ շանթն
Ու որոտը ցասմունքիդ:

Սիրեցի ես կայծն աղամանդ՝
Շանթահարող նայուածքիդ:

Սիրեցի ես քո անարատ,
Յաղթանակող վեհ հոգին:

Սիրեցի ես միտքըդ ազատ
Ու թռիչներդ ուժգին:

Սիրեցի ես մի ողջ երկին
Քո աչքերում նկարուած:

Սիրեցի ես, իմ թանկագին,
Կեանքը քեզնով զարդարուած:

Ու ասացի. երջանիկ են
Աչերն այն, որ թափեցին
Քեզ համար լոկ մտերմօրէն
Սիրոյ շիթերն առաջին:

* * *

Իմ վրձինս՝ վշտոտ սիրտս է,
Ներկըս՝ արիւնը օրտիս.
Իդէալըս՝ սէրը ինքն է,
Զուրը՝ արցունքն աչերիս:

ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ ԱՂՕԹԵԼ.

ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ աղօթել գեղեցկութեան տաճարում,
Ուր ծաղիկը չի թօշնում, ուր իդձը չի մեռնում,
Ուր հոգսից ու վշտից մատղաշ ճակտիդ չեն դիզում
Ծերութեան խորշոմները և ոչ հերքող ճերմկում—
Ուզում եմ աղօթել գեղեցկութեան տաճարում:

Ուզում եմ աղօթել—բազնի առաջ, ուր վառուի
Տենչանքների, խոհերի անշէջ հուրը բոցավառ,
Ուր հոգիս մրկուի ակնախտիդ շողերում,—
Ուր էութիւնըս կորչի արծաթափայլ ամպերում,—
Ուզում եմ աղօթել գեղեցկութեան տաճարում:

Ուզում եմ աղօթել ոչ պղծուած շրթներով,
Ո՛չ ծէսերով անիմաստ, ոչ խաբող արցունքով,—
Չարատանջ ողջ կեանքիս վերջիշումը լուռ ու մունջ
Ե՛ւ օրհներդ է եւ արցունք...
Ուզում եմ աղօթել գեղեցկութեան տաճարում:

Ուզում եմ աղօթել, երբ սոխակը նուագէ,
Երբ առուն կարկաջէ, ծառերը երբ սօսաւեն,
Երբ ամպերը որոտան, երբ ժայռերը պատառին,
Երբ հեղեղի շառաչից ողջ աշխարհը խլանայ,—
Ուզում եմ աղօթել գեղեցկութեան տաճարում:

Ուզում եմ աղօթել յուսահատուածի առաջ,
Որ բազկի մի թափով իր շղթան կը փշրէ,
Կամ որի նայուածքը, կախաղանի բարձունքից
Բռնակալին կը շանթէ...
Ուզում եմ աղօթել գեղեցկութեան տաճարում:

Ուզում եմ աղօթել արշալոյսին ու լուսնին,
Երկնքին, աստղերին, վերջալոյսի շողերին,
Թէ մրրկին, թէ շանթին, թէ ծովի փրփուրին,
Թէ ամոքիչ գգուանքին, թէ մահազոյժ ցասումին,...

Ուզում եմ աղօթել գեղեցկութեան տաճարում:

1914 Մարտ 21

Ս. Էջմիածին:

Մ Ո Վ Ա Փ Ի Ն .

Մ. Աճ.-իճ.

ԵՍ՝ գեղեցկին երկրպագու,
Ես՝ անհունին հիացող,
Ես՝ կապոյտին սիրահար,
Ես՝ փրփուրների կարօտած,
Ես՝ ալիքներից հմայուող,
Ես՝ լոյսերի տենչացող,
Ես՝ խուզարկու անծանօթին,
Ուզղեցի քայլերըս դէպի ավին ովկիանի:

Ովկիանն անեզր,
Ովկիանը խաղաղ,
Ովկիանը պայծառ,
Ովկիանն յաղթական մի հերոս,
Ովկիանն հզօր և վեհանձն,
Ովկիանն իր հսկայ
Շրթներն էր բաց արել
Արշալոյսի անմահական համբոյրին:

Եւ արշալոյսը չքնաղ,
Արշալոյսը վարդագեղ,
Արշալոյսը ժպտուն,
Արշալոյսն ամօթղած,
Արշալոյսն, իր հսկայ
Սիրահարից վախեցած,
Իր շրթները զինեց
Ճաճանշակուռ սլաքներով անհամար:

Ու ես՝ լի նախանձով,
Լի հիացման յոյզերով,
Լի սիրով, տենչերով,
Երազների խոր ծոցից
Դիտեցի, դիտեցի
Ողջագուրանք երկուսի,
Արշալոյսի ու ծովի,
Եւ յաղթանակն ովկիանի զիւցազնօրէն
պսակուած:

Ու երանի դեռ Կրս,
Թէկուզ օրեր, տարիներ,
Կարենայի աչերըս
Չբաժանել նրանցից,
Արշալոյսից ու ծովից.
Երանի այդ պահուն
Չառնէի ձայնը ոտքիդ,
Չուղղէի աչքըս աչքիդ,
Չտեսնէի այդ աչքում
Նոր արշալոյս, նոր համբոյր,

Նոր իղձեր, նոր երազներ,
Նոր երկիրք, նոր պատրանք,
Նոր ովկիան, նոր անդունդ...
Երանի... Երանի...

1914 յուլ. 29.

Դ Ո Ւ Լ Ա Լ Ի Ս Ե Ս.

Վարդգեսիմ.

Դու լալիս ես. ես տեսնում եմ գերեզմանի խոր ծոցից.
Կաթիլներն արցունքիդ աղեխարշ են և աղի.

Նրանք ջերմ ու վճիռ՝ առատ առատ թափվում են
Թրջելու քայքայուող ոսկրները հողի տակ.

Դու լալիս ես. ես տեսնում եմ գերեզմանի խոր ծոցից:

Դու լալիս ես. հեծկլտանքիդ արձագանգն եմ լսում ես
Սև անդունդի յատակից, ուր ասլրում եմ սուսնայ քեզ.

Դու կրկնում ես, կրկնում սիրոյ պաշտամունքով
մի անուն,

Որ իմն էր ու միայն ես կ'ըմբռնէի աշխարհում...

Դու լալիս ես. հեծկլտանքիդ արձագանգն եմ լսում ես:

Դու լալիս ես. քո արցունքից իմ հոգիս է սարսռում.

Դու լալիս ես արարչագործ վերանորոգ արցունքով.
Մեր խոհերին, մեր յուշերին, անուրջներին հի-
նաւուրց

Կեանք ես տալիս, ոյժ ես տալիս, մնունդ տալիս
քո կեանքով...

Դու լալիս ես, քո արցունքից իմ հոգիս է սարսռում:

Դու լալիս ես. գերեզմանը սարսափով է դիտում քեզ.
Քո արցունքըդ համակ լոյս է, համակ հուր է, հա-
մակ ոյժ,

Համակ խորհուրդ, համակ կամք է, ժայռեր փշրող
կամք հղօր.

Քո արցունքից անդունդն անգամ կ'աւերուի.

Դու լալիս ես. գերեզմանը սարսափով է դիտում քեզ:

Դու լալիս ես. ստուերներն ինձ են նայում նախանձով,
եւ դարերով տանջուող հոգիների բիւր շարքերն
Ասում են մրմնջելով ականջիս. «Տեսնում ես...

Քեզ համար են զոհւում այն աչերն ու այն արցունքը»:

Դու լալիս ես. ստուերներն ինձ են նայում նախանձով:

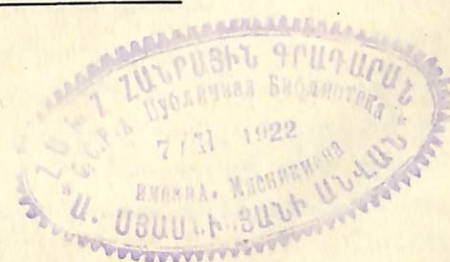
1001 Դու լալիս ես—գիշերներն հրեշտակի արցունքով,
Աստղերի հետ և լուսնի և կամ... գլուխդ բարձին.

Դու լալիս ես առաւօտներն յուսահատի արցունքով,
Որբացած թռչնի պէս անշուք բոյնդ կորցրած.

Դու լալիս ես օր ու գիշեր աստուածային արցունքով:

1914 Սեպտ. 16

Ս. Նշմիրաժին.

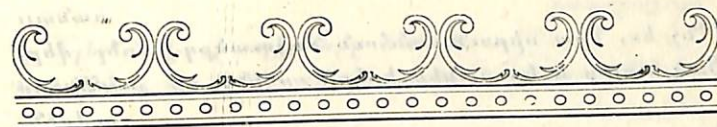
Թարգմանութիւններ յունարէնից

(Թուով վեց)

ՆՈՒՔԻ ՀԵՂԻՆԱՆԻՆ

ՏԻՍ. ԿՈՐՆԵԼԻՍ Լ. ՊՐԷՎԷՋԻՏՍԻՆ

Ծանօթ. Այս յոյն բանաստեղծուհին Կ. Պօլսեցի է և մի ժամանակ (գուցէ և այժմ, մեզ յայտնի չէ) խմբագրում էր Կ. Պօլսում« Վոսպորիս» անուն յունարէն ընտանեկան հանգէսը: Բանաստեղծութիւններ, արձակ և ոտանաւոր, սկսել է գրել և հրատարակել 1890-ից և շարունակում է մինչև օրս: Մեզ վրայ շատ խոր տպաւորութիւն գործել են իր արձակ գրուածները, բայց ցաւում ենք, որ գրանցից ձեռի տակ չունենք՝ առանձին հատորով լոյս տեսած չլինելու պատճառով: Իր քերթուածների առանձնայատուկ կողմերն են՝ գունեղ և վառ երևակայութիւն, բազմերանգ նմանութիւններ ու պատկերներ, խոր զգացումներ և զգացումների ու գաղափարների վերին աստիճանի մեղմ և քնքոյշ արտայայտութիւն: Ոճը չափազանց բարձր է և կլասիկական. կարծես ամէն քայլափոխում զգալ է տալիս, որ բանաստեղծուհին իր ներշնչումներն ստանում է ոչ թէ առօրեայ հասարակ կոշտ իրականութիւններից, այլ իր դասական նախնիներից, որոնց լեզուն ու գործերն ուսումնասիրել է մեծ նմանութեամբ:

Մ Ո Ւ Մ Ա Յ Ի Մ.

ՄՈՒՄԱ, քաղցր աստուածութիւն, քանի դեռ շունչըս վերջին Ձի հանգած եթերում, ինչպէս պղտոր կոհակի դանդաղ շառաչիւն. Գանի դեռ ճակատիս գոս դափնիներն հողի գիրկը չեն ընկած. Գանի դեռ ինձ կիզող ցաւն արշալոյսիս վարդերը չի խամրած,— Ո՛հ, երգուեցնում եմ քեզ, մի անգամ ևս ամպերից իջիր՝ Դրոշմելու գէթ մի համբոյր դժգոյն ճակատիս:

Ո՛վ դու սրտիս թագուհի, աշխարհիս բերտ շըրթներն ինձ ասացին, Որ քեզ ուրանամ և սիրած քնարս կրակը ձգեմ. Ինձ ասացին. որ դէն ձգեմ դափնիքս ու ոսկէ պսակ որոնեմ. Ինձ ասացին. «Ի՞նչ լոյս է, որ ներշնչում ես անուանում».
Ինձ ասացին. «Ի՞նչ է դափնին, որով դէմքդ ես պսակում».
Շուտ կը հանգի ալդ լոյսը, ձմրան շունչը դափնիներդ կը չորցնէ.
Իսկ Մուսադ՝ ամպեղէն աստուածութիւն է ունայն,

Որ պահ մի քեզ կը սիրէ, կը ժպտի ու կրկին կը հե-
ռանայ:
Ի՞նչ ես, նրա սիրուն, անհուն նայուածքդ յառել վեր.
Ցած նայիր և կը գտնես երկրի ոսկին, որ քամիները
ուժգին,
Երբեք չեն տապալիլ, ոչ էլ կրակը կարող է այլայլել:
Դ ի ո ս ի ո Ր զ ի ն է նա. նա ինքն է միակ գանձը
հաստատուն»:

Աւանդ, ցնցում է ինձ այս ձայնը զերդ դառն
շունչն հիւսիսի,
Կամ ինչպէս ծանր ժխոր մրրկածին ալիքներից ժայ-
ռերին:
Հեծում է սիրտըս տխուր, կայլակում աչքս արտասուք,
Եւ հոգիս կսկծում.... ասում են—Թող Մուսայիր:

Թող ասեն, թող ասեն մեղուին, որ ծաղիկները
թողնէ,
Արեւածաղկին—ուրանայ լոյսի ճաճանչը անոյշ,
Եթերաբնակ արծըւին—ամպերն արծաթ-ոսկեղէն,
Սոխակին—պուրակի սողարթախիտ հովանին,
Զինուորին—իր սուրը, բեռի աատղն էլ՝ նաւաստուն:
Եթէ երբեք մեղուն թռչնէ իր ծաղիկներն ու թռչի
Քարերի մէջ պտրել մեղր, արեւածաղկին էլ շուռ տայ
Իր քնքոյշ երեսը կենդանարար լոյսից դէպի հող,
Կամ սոխակը լքանէ ստուերը իր պուրակի,
Կամ մարտիկն զէն ձգէ սուրն եւ, վերջապէս, նաւաս-
տին
Անհոգաբար հրաժարի ոսկի աստղից բեռի,—
Ես էլ քեզ, անգլին Մուսաս, ես էլ քեզ, թագուհիս,
Ես էլ քեզ. ո՞վ հոգւոյս աստուածութիւնդ անձկալի,
Քեզ կը թողնեմ:

Քնարըս կը նետեմ կրակի մէջ բոցալաւ և դափնիս
քաղցրաբոյր՝

Կը ձգեմ ծով, որ ալիքները տանին...
Վայ ինձ... Թէ պահ մի վարանեց միաբըս—Մոսա,
մեղայ քեզ,

Մինչ ցաւի ու դողի յոյզերն էին պատել ինձ:
Սակայն սիրտըս հաւատարիմ՝ ինձ բեռել է սիրուդ:
Երբեք, երբեք չեմ տատանիլ, երբեք չեմ փակիլ
ականջս:

Ո՛չ, Մոսա, խո՛ր է, շատ խոր, աստուածային սէրդ
իմ մէջ,

Եւ մրրկի անգոր է շունչն, անգոր է ծովն անգամ
Մարելու այն բոցն անոյշ, որ հոգուս ներսն է վառուած:

Բայց երբեք չ'սիրեցի, երբեւեմ եմ քեզ, ո՞վ Մուսա,
Մուսայապաշտ երգչի փառքը՝ այս աշխարհում նա-
խանձելի:

Այդ փառքը երազն է ոչ թէ հոգու վշտահար,
Այլ զուարթ, երջանիկ և ծիծաղուն սրտերի.
Մինչ իմ դալուկ ու մեռած և անապատ այս կեան-
քում,

Ուր խինդերը սակաւ են, ուր սակաւ են յոյզերը,
Միակ աստղըս դժւ եղար, եւ բաբախուն իմ կրծքի
Ողջ սէրն հոսեց դէպի քեզ:—Քեզ սիրեցի, ոչ թէ
փառք—

Քեզ՝ որպէս աստղը, որպէս ծաղիկ, որպէս երգ, աստու-
ածային որպէս գեղ,

Քեզ՝ որպէս երկնի լոյսի ճաճանչ ոսկեղէն և գեղեցիկ.
Քեզ՝ պատանութեանս որպէս երազ, քեզ՝ որպէս բեր-
կրանքը կեանքիս,

Քեզ՝ որպէս յոյս, վերջիշում, քեզ, ամէն տեղ քեզ, ու
միայն քեզ:

Ո՛հ, երբ քնարս էլ մի օր կրծքիս սեղմած ջեր-
մագին,
Եւ պոս դափնին ճակատիս՝ անշնչացած վէր ընկնիմ,
Այն ժամանակ թող, ո՞վ Մուսա, շիրմիս գլխին բող-
բոջող
Ուռու վրայ լուռ գիշերին մենասէր թռչնակը հեծէ,
Հեծէ անոյշ և սրքան քեզ սիրելըս ողբերգէ...
Մինչ մենաւոր, դալկադէմ լուսնական ամպերի ծոցից
Լուռ մի ակնարկ ձգէ ցած մեղամաղձիկ և անոյշ...:

Ս Ա Փ Օ *)

ԶՔՆԱ՛Ղ պատկեր. արևը բիւր շողերով
Վերջալոյսի ոսկիներն է շաղ տալիս.
Հսկայ ժայռերն հողմի դիմաց անխռով
Նայում են ցած, որտեղ ծովն է ողբալիս:

Ոսկի ամպերն առաջանում են հանդարտ
Դէպի անհուն բարձունքները երկնքի,
Մինչ գեփիւռն հեղ սօսափում է անընդհատ,
Ու հեծում է ուռին ծովի եզերքի:

*) Նշանաւոր յոյն քնարերգակ քանաստեղծուհի, Քրիստոսից
մօտ 600 տարի առաջ Միտիլէն քաղաքում լեսբոս կղզու վրայ.
սիրահարուած էր փաօն անուն մի վայելչագեղ երիտասարդի
վրայ, որի պատմաւորով եւ յուսահատուած ինքնիրան գանավիժեց
ծով:

Եւ բարձրաբերձ ժայռի գլխին լուռ կանգնած,
Դալկասպիտակ, բռնած ձեռին մի քընար,
Աչքով հրացայտ, դէմքով մռայլ, այլայլած,
Հեծեծում է Սաֆօն, Մուսան վշտահար:

Նայիր, Սաֆօ, համակուած սիրտը վշտով,
Քեզ է սպասում յորձանքն հոռւն, անաւոր.
Նրա մոռունչն, ինչպէս հառաչ խոր շեշտով,
Քեզ ասում է. «Ընկիր, երգի՛չ սգաւոր»:

Գլխիդ ունիս սլակ դափնուց, մրտենուց,
Ողոյել են քեզ մաղերըդ արձակած.
Ջայն է գալիս մաղերդ շարժող խիստ քամուց.
«Ընկիր, ընկիր, ո՞վ դու Մուսա՞դ վշտազգած»:

Սակայն դաւար ուռին որ կայ ծովափին,
Մրմնջում է գլուխն հակած դէպի ծով,
Մրմնջում է սիւքի շնչով մեղմագին.
«Մի, Սաֆօ, մի, Էտ դարձիր, Էտ, շտապով»:

— Ո՛հ, գոչում է Սաֆօն, ծովն իմ գերեզման.
Անհնար է ինձ այստեղից դառնալ Էտ.—
«Սաֆօ՛, Սաֆօ՛, ցաւերդ խոր, անսահման,
Ե՛տ դարձիր, Էտ, աստուածների սիրուն գէթ»:

Նայիր, նայիր, ծովն ինչպէս է կատաղած,
Անդնդային, զարհուրելի մի շիրիմ.
Լսիր կոշը երկրի ծաղկով պսակած.
Մի, Սաֆօ՛, մի, մեղք ես, անգին մտերիմ:

Ներշնչումի ճառագայթը թնաւոր
Ոսկի ոսկի փողփողում է քո աչքում:
Պայծառագեղ կախուած է մի պսակ նոր՝
Գլխիդ վերև, ու քո փառքն է հռչակում:

Փայլատակում է դեռ լոյսը արևի,
Գարունը դեռ վարդեր ունի բուրաւէտ,
Եւ Հելիկոնն¹⁾ ունի դափնիք դալարի:
Աստուածների սիրուն, Սաֆօ, դարձիր ետ»:

— Էլ չեմ ուզում ես վարդն անոյշ, չեմ
ուզում:

Էլ չեմ ուզում Հելիկոնեան դափնին ես:
Երբ հոգու մէջ բերկրանքը մայր է մտնում,
Փառքը նոյնիսկ էլ դառնում է ցաւի պէս:

Ինձ ի՞նչ օգուտ դարնան ժպտիցը քաղցրիկ,
Գարունն ալիքս Փաօնին թող ժպտի:
Նրան թող տայ իր ծաղիկները փափկիկ,
Թող անսպառ խինդերի մէջ նա փթթի:

Բայց ամառս որ հառաչանքիս ողբազին
Պիտի լսէ նա արձագանգը յաւէտ:
Ստուերաթե սլանայ պիտ' իմ հոգին
Որտեղ նա է ու միշտ ապրի նրա հետ:

¹⁾ Մուսաներին նուիրուած լեռ՝ Բիովտիայում:

Գիշերն հէնց որ անոյշ քունը հեշտական
Գայ փակելու արտահանքը նրա,
Հոգիս, այո, որպէս արթնն պահապան,
Նրա վրա պիտ' իր թևերը բանայ:

Պիտի կքի հոգուս դէմքը օգեղէն
Մըֆնջելու նրան խօսքեր սիրարժարծ:
Ու Սաֆօիս, դափնեպսակ, դալկադէմ,
Պիտի տեսնէ նա երազումը յանկարծ:

Աչերն, աւանդ, պիտի բանայ դողալով,
Խղճի խայթից ցաւով պիտի համակուի,
Սիրտը լցուած, թևերը ինձ բանալով,
Մինչ ստուերս պիտի փոխուի խաւարի:

Ծիշտ ինչպէս որ Տարտարոսի խաւարում
Լաերտոսի որդին¹⁾ ահով, դողալով
Անտիկլէին²⁾ իրա գիրկն էր բաց անում,
Բայց ստուերը անհետացաւ խոյս տալով:

Մնաք բարեան, դարձն, երկիր ու երկին,
Մնաք բարեան, փառքիս օրեր ոսկեղէն,
Եւ դու, Փաօն, անդո՛ւթ, բայց իմ պաշտելին,
Ընկնում եմ ծով, ֆնաս բարեան, Միտիւլէն:—

Աղմկեցին ալիքները փրփրած,
Հէնց որ նրանց ցուրտ զրկում նա տեղ գտաւ:
Նրա կեանքի մարեց ջահը լուսազգեաց
Այն վայրկենին, երբ Փեբոսը³⁾ մայր մտաւ:

¹⁾ Ողիսես. ²⁾ Ողիսեսի մայրը. ³⁾ Արեւը:

Ժայռն ու ալիք, ուռենին ու լուսին,
Միահամուռ հառաչեցին տխրագին.
Ձկնկուլներն, ահաբեկած ու տրտում,
Բացին թևերն ու խոյս առին խմբովին:

Ու խաւարտչուտ երբ գիշերուայ ընկաւ քող
Այն ստուերոտ ջրերի վրայ լայնատար,
Արցունքի տեղ հոսեցին մի դալուկ շող
Հասպերոսն ¹⁾ ու Փերէն ²⁾ մաքուր ու պայծառ:

Եւ ճաճանչը արշալոյսի երբ շողաց,
Երբ բնութիւնն ամբողջ լոյսի մէջ լողաց,
Ուռենուց էլ մի սօսափին լսուեցաւ,
Թէ՛ «Վշտահար Մուսան այստեղ թաղուեցաւ»:

Հապա ռդրը անտառաբնակ սօխակի,
Կամ մեղեգին մուսաների գեղերգակ...
Դրանց պարը ժայռի գլխին ծովափի
Յուզուած յուզուած մահուան հնչում էր նուազ...

1913 փետր. 14.

¹⁾ Գիշերուայ աստուածութիւն.

²⁾ Լուսնակը:

Ո Ւ Զ Ո Ւ Մ Ե Մ.

ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ լինիս դու վառ արեգակ
Ես՝ ցօղի մի շիթ,
Որ արշալոյսի դռներից հասիմ
որպէս մարգարիտ,
Եւ ճառագայթը շողշողուն կրակիդ
ինձ կուլ տայ իսկոյն,
Ու ես շքանամ ու վերջին շունչըս
փչեմ քօ գրկում:

Ուզում եմ լինիս դու Սիրոյ Աստուած,
Ես լինիմ ծաղիկ,
Դու թռչես անցնես պեղասի թևով
դաշտ ու դալարիք.
Եւ գգուես ինձ մէկ, ինձ, որ դողում եմ,
ու հանես եթեր,
Բացած ինձ համար քո հրաշագեղ
ոսկեշող թևեր:

Ուզում եմ լինել քնարի շունչը—
շունչը սրբազան,
Որ դառնում է մեր կրքերի համար
կենդանի թարգման.
Իսկ դու, անուշիկ, լինիս մի գեփիւռ,
և զմայլագին
Թե թիւ տուած թռչինք ու հասնինք
անյատակ երկին:

Եւ ուզում եմ, անի, լինել մի աստղի,
 աստղ ոսկեշող,
 Միշտ թափառելիս որ որպէս կայծոռիկ
 ցօղից խոյս տուող.
 Իսկ դու՝ ուկրիան, անյո՛ւն, անյատանկ,
 անզնւոյս և կատղանձ,
 Որ թաւալ-թաւալ գլորուիմ քո գիրկն
 ու շիջնիմ յանկարծ...

1905 յունուար 5
 Թաւրիզ:

Դ Ժ Գ Ո Յ Ն Է Ս Տ Ղ Ի Ն.

ԴԺԳՈՅՆ աստղ, ի՞նչ ես դիտում,
 խաւարի մէջ լող տալով.
 Ինչո՞ւ այդպէս լոյսըդ դժգոյն
 բաբախում է դողալով.
 Քաղաքների ցասկոտ ժխո՞րն է,
 որից այդպէս վախում ես,
 Թէ՞ մեռելոց դառնակսկիծ
 լուսթիւնն է վանում քեզ:

Տկար նշոյլդ, արցունքի պէս,
 դերեզմանոց է ընկնում,
 Ոսկեզօծում ցուրտ մարմարը,
 ուր մեռելներն են ննջում.

Դժգոյն աստղ, թէ՛ իսկապէս
 ցանկանում ես լաց լինել,
 Ժպտի՛ր մահուան ու սկսի՛ր
 կեանքի վրայ արտասուել:
 Իբրեւ արցունք, իբրեւ ժպիտ
 թո՛ղ քո ճաճանչըդ տեղայ,
 Մէկը միւսին թող քո միջում
 հեզնէ, ծաղրէ և... գլթայ.
 Թո՛ղ արցունքդ սգայ, ողբայ
 մեր գուարթութիւնը անկար,
 Իսկ ժպիտդ՝ թող մեր ողբի
 դառնայ ծաղրը դալկահար:

Ո՛հ, եթերի դու արտասուք,
 հոսի՛ր աչքիս մէջ մի շող,
 Մի անգին շող դժգոյն փայլի
 կարեկցաբար սգացող.
 Փախստական և մեղամաղձ,
 որպէս ճաճանչն աստղկան,
 Իմ էլ կեանքս է դիմում մութ փոս
 շիջանելու յաւիտեան:

1906 դեկտեմբեր,
 Վերին Ագուլիս:

ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ ԱՊՐԵԼ.

ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ ապրել. թէև կեանքն ունի
Դառնութեան ժամեր, ժամեր սրբութեան,
Բայց կըգայ անշուշտ և ժամ այնպիսի,
Որ էլ կը լուէ ձայնը տխրութեան.
Կ'անց կենան ձմեռ, մրրիկ, փոթորիկ—
Կը բացուի դարուն ծաղկաբոյր, գողտրիկ:

Ուղում եմ ապրել. ո՛հ, ինչքան մարդիկ
Այս մեր ծաղկաղարդ, պայծառ, գեղափթիթ
Պարտէզ աշխարհը՝ լուի բազմապատիկ
Դառն ցաւերի կոչեցին հովիտ:
Ո՛հ, կոյր է արդեօք աչերը դրանց,
Որ չեն տեսնում շողն ոսկէ բերկրութեանց:

Երբ վիշտ ու թախիծ, փորձանքներ ամէն
Իրանց սև գրկում ինձ կը պաշարեն,
Մի ուրիշ պատկեր կ'անցնի ժպտագին՝
Սարի բարձունքից. և կը ծիծաղի
Բնութիւնն ամբողջ նրա առաջին,—
Կը փթթի դուարթ գազաթը սարի:

Ունի նա ծաղկի գոյնը դալարուն,
Ունի լոյս մարմին, թեւաւոր, փայլուն,
Եւ ջինջ աչերում ցոլում է անհուն
Շափիւղանման կապոյտ ովկիան:
Եւ երգում է նա հրեշտակի բերնով.
—Ողջոյն, կը գայ և օր բարիքներով,
Ինչպէս ծագում է արփին շողերով՝
Զուարթացնել երկնային խորան:—

Եւ անունն է Յոյս...

Ա՛րդ, ինչքան էլ դու
Ընկճուիս կեանքի բռնից ահարկու,
Մի վհատիր, մարդ, թեքոյն հուժկու,
Կ'առնէ բռն ուսիցդ Յոյսը ոսկեղէն:
Նա, ճաճանչն է Սուրբ Նախախնամութեան,
Նա է վառ աստղը հոգու սլացման,
Միակ խարիսխը ողջ կենդանութեան,
Մատղահաս սրտի խինդը դիւթեղէն:

Եղեմական այնտեղ դրախտում, ուր օրհնում են Արար-
չին,
Աստուածաշունչ սուրբ բնարով, հրեշտակները խմբո-
վին,
Ուր բիւրեղեայ կարկաշում է կենդանութեան աղբե-
րակ,
Ու շնչում են խաղաղութեան զեփիւռները մեղմորակ,
Մի ծայրումը, լի անթառամ ծաղիկներով երփնավառ,
Որ ջրում են կենդանութեան ալեակներից անդա-
դար,—
Կերպարանքով փայլանացայտ, գոհարներով պսակուած,
Երեք ժպտուն աստուածոհիք գանձ են սփռում շնոր-
հաց:
Հրեշտակ չեն, բայց արտաքուստ հրեշտակի են նմա-
նում,
Տիրոջ կամքով իբր հրեշտակ դէպ երկիր են սլանում:
Նայուածքներն է մի-մի ճաճանչ, խօսքերը՝ ամղ երկ-
նային,
Անուններն են ՅՈՅՍ և ՔԵՐԹՈՒԱԾ և ԳԹՈՒԹԻՒՆ—
թշուառին:
Երբ անհետում է փայլակը, երբ խաւարն է թանձրա-
նում,

Երբ հառաչանքն անմեղների մինչ երկինք է բարձրա-
նում,
Դրանք, որպէս աստղի ճաճանչ, լուրի իջնում են աշ-
խարհ,
Խինդն ու անդորրն Արարչի ծառալիլու մեզ համար:

1906 ղեկտ.
Վերին Ագուլիս:

Ք Ե Զ Ե Մ Ս Ի Ր Ո Ի Մ

ՔԵՂ եմ սիրում, քեզ եմ սիրում, սեղմում եմ
քեզ մոլեգին

Ծաղկահասակ իմ գրկին.

Քնար է սիրտս, և լարերին սէրն է բախում ան-
ընդհատ,

Սէրը չքնանդ, անարատ:

Տուէք, ճերմակ հրեշտակներ, ձեր երկնային քը-
նարն ինձ

Շրթներին վրայ դրոշմեցէք ձեր սաղմոսները
անբիծ,

Որ նորածիլ երգեմ սրտիս բաբախումները աշ-
խարհ—

Ձեր անպատում մեղեդիով, մեղեդիովը անոյշ:

Ապուշ կրթած ու զարմացած՝ թող բնութիւնն
ինձ լսէ,
Արձագանգը թող երգերիս երկրի շորս կողմը հնչէ.
Թող հմայուած արշալոյսն ու վերջալոյսն ինձ
լուանան

Ճաճանչներով ոսկենման:

Ինչո՞ւ լուռ ես, ինչո՞ւ լուռ ես, իմ պաշտելի դի-
ցունի,

Որին ժպիտն ընծայ բերին հրեշտակները ոսկի.
Բաց շրթներդ չնաշխարհիկ եւ զերդ մուսա հո-
գեշունչ

Յարիւր երգիս՝ ախորժելի քո երգերից մի մրմունչ:

Թող համբուրեմ, թող համբուրեմ բերանդ, որից
ծորում ես

Սիրոյ մեղրը, մեղրը անոյշ, որով շուրթըս ցո-
ղում ես,—

Ինչպէս զեփիւռն է համբուրում վարդը քնքոյշ
գարնային:

Թող համբուրեմ, թող համբուրեմ աչերդ, որոնք
սփռում են

Կենդանացած իմ հոգու մէջ երկնի շողեր լու-
սեղէն.

Եւ նախանձով թող դիտեն իմ երանաւէտ այս
վիճակ՝

Ոսկեպսակ արքաները երկրագնդի բովանդակ:

Քեզ եմ սիրում, քեզ եմ սիրում, սեղմում եմ
քեզ մոլեզվին

Ծաղկահասակ իմ գոկին.
Հողիս բոյն է և այգ բոյնում սէրն է ապրում
անարատ,

Եւ հրճուանքով իր սպիտակ
Բախում թևերն անընդհատ:

Մ Ա Յ Ի Ս Ե Ա Ն Գ Ի Շ Ե Ր.

(La nuit de Mai)

ԱլԺրեդ դը-Միսիէ

Թարգ. ֆրանսերէնից

Մ Ո Ի Ս Ա.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ, առ վինըդ և տուր ինձ մի համբոյր,
Փթթելու են շուտով բողբոջները մասրենու.

Այս գիշերը ծնուում է գարունը. հովերը հրկիւզելու են
շուտով.

Եւ խաշնահաւը բոյն դրած մացառներում նորածիլ՝

Արշալոյսի ծագելուն է սպասում.

Բանաստեղծ, առ վինըդ և տուր ինձ մի համբոյր:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ

Այս Ինչ խաւար է հովտում...

Կարծես մի սքողած կերպարանք

Ծածանում էր այնտեղ անտառի վրայ.

Նա մարգից էր դուրս գալիս,

Դալար խոտն էր կոխ տալիս. —

Տարօրինակ մի երազ...

Նա կորչում է, չքանում...

Մ Ո Ի Ս Ա.

Բանաստեղծ, առ վինըդ. գիշերը մարմանդում
Օրօրում է զեփիւռին իր քողի մէջ քաղցրաբոյր.
Վարդը, գեռ կոյս, բոռ մեղուի սաղափին նախանձոտ,
Կծկում, մեռնում է զմայլեցնելով նրան իր վրայ.

Լսիր, ամեն ինչ լուում է. սիրունուդ համար մտածիր:
Այս իրիկուն, լորինների տակ, մութ ոստերում անտառի
Վերջալոյսի ճառագայթն աւելի քաղցրը կերպով իր
հրաժեշտն է տալիս.

Այս իրիկուն պիտի ամեն ինչ ծաղկի. բնութիւնը ան-
մահ

Լցւում է բոյրերով, սիրով ու կարկաշտով,
Ինչպէս նորապսակ մի զոյգի անկողինը ուրախ:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ

Ինչո՞ւ բաբախում է սիրտս այսքան,
Ի՞նչն է արդեօք իմ ներսում այսպէս յուզում,
խռովում

Եւ ինձ թողնում սարսափած:

Արդեօք դուռըս չե՞ն բախում.

Ինչո՞ւ լամպիս կիսամեռ

Լոյսն աչերս է խողտում:

Այս ինչ բան է, Տէր Աստուած,

Մարտում է ողջ մարմինս.

Ո՞վ է գալիս. ո՞վ է կանչում ինձ, — ո՞չ ոք.

Մենակ եմ. կէս գիշեր է.

Ո՛հ, միայնութիւն. խեղճութիւն:

Մ Ո Ւ Ս Ա

Բանաստեղծ, ան վինըդ. երիտասարդութեան գի-
նին է

Այս գիշեր խմորում երակներում Աստուծոյ:

Կուրծքս անհանգիստ ճնշում է հեշտանքից.

Եւ հովերը, պապակած, շուրթըս զրին կրակը:

Ծոյ տղայ, գեղեցիկ եմ, նայիր մէկ:

Մթթ է դու չես յիշում մեր այն համբոյրն առաջին,

Երբ դու, զգո՞ւնում, դպար իմ թեին,

Եւ, արցունքը աչքիդ, գէպի գիրկս նետունցար:

Ա՛խ, ո՞վ էր, որ քեզ այն օրն սփոփեց տառապանքով
դառնագին.

Աւաղ, քիչ էր մնում, որ սիրուց մեռնէիր վաղահաս:

Այժմ էլ դու ինձ սփոփիր, ինձ, որ մեռայ յուսալով,

Ի՛նձ, որ հազիւ ապրիմ մինչեւ առաւօտ:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ

Այս քո՞ ձայնն է, խեղճ Մուսսս,

Քո՞ ձայնն է ինձ կանչում,

Ո՞վ իմ ծաղիկ, ո՞վ իմ անմահ,

Միակ ամօթղած, հաւատարիմ դու էակ,

Որ պահում ես կենդանի դեռ քո սէրը դէպի ինձ:

Այո, դ՞ու ես, դ՞ու. իմ խարտեաշ,

Դ՞ու, սիրունիս և քոյրըս.

Եւ ես զգում եմ, այո, որ այս խոր գիշերին,

Շրջագդեստիդ ոսկեղէն

Սահում են ճաճանչները սրտիս մէջ:

Մ Ո Ւ Ս Ա

Բանաստեղծ, ան վինըդ. ես եմ, ես, քո անմահը,

Որ տխրութիւնըդ տեսայ ու լուծիւնդ այս գիշեր,

Եւ ինչպէս թռչնակը, իր ձագերին կարօտած,

Երկնքից գալիս եմ մօտդ, որ միասին արասուենք:

Ե՛կ, բարեկամ, տառապում ես: Միայնութիւնն ու

տաղտուկ

Մաշում են քեզ. սրտիդ խորքում հեծեծում է մի բան.

Սիրոյ նման, որպիսին տեսնում ենք աշխարհում, մի

բան եկել է քեզ այց,—

Հաճոյքի մի ստուէր, հրջանկութեան մի պատրանք:

Ե՛կ, համբուրուիրք ու մեկնիրք դէպ անձանօթ մի

աշխարհ:

Զարթեցնենք ըստ բախտի արձագանդները կեանքիդ,

Խօսինք երջանկութիւնից, փառքից ու զառանցանքից,

Եւ այս որպէս մի անուրջ, պատահական, վաղանցիկ:

Գտնենք վայրեր, ուր մոռանալ կարենանք.
Մեկնի՛նք, մենակ ենք. տիեզերքը մերն է:
Ահա դալարագեղն Սկոտլանդ և Թուխն Իտալիա,
Եւ Հելլադան՝ իմ մայրըս, ուր մեղրն անքան անոյշ է.
Արգոս, և Պտելէոն, քաղաքն հեկատոմբան,
Եւ աստուածայինն Մեսսա, տատրակների հայրենիքը
գեղեցիկ,

Եւ գլխաւոր, փոփոխական ճակատը Պելիոնի.
Եւ կապոյտն Տիտարէս, և ծոցն արծաթի,
Որ, իր ջրերում, ուր կարապն իր դէմքն է գննում,
Սպիտակ Ոլոսոնը ցոյց է տալիս սպիտակ կամիրին.
Ասա, մեր երգերն ինչ ոսկեղէն որորելու են երազ՝
Ո՞րտեղից է գալու մեր թափելիք արցունքը.
Այս առաւօտ, երբ լոյսն արտահանուցիք խփեց,
Ո՞ր սերովքէն մտախոհ, կքած սնարիդ վրայ,
Թափ էր տալիս եղրեան շրջադեհասոցի իր թեթեւ,
Ու պատմում, մեղմածայն, իր երազած սէրերը:
Երգելով ենք յոյսը, տխրութիւնը կամ խիղճը.
Շաղկերէ ենք արեան մէջ սպառազէն գնդերին.
Կախելով ենք սեղեխին սանդուղի գլխին մետաքսեայ.
Նետելով ենք քամուն փրփուրը քաջ նժոյգի.
Ասելով ենք, թէ ինչ ձեռք, երկրային տան լամպերի
մէջ անհամար,

Գիշեր ցերեկ վառում է սիրոյ իւղը սրբազան.
Գոչելով ենք Տարգուխին. «Ժամ է, ահա ստուերը».
Իջնելով ենք ծովի տակ՝ մարգարիտներ քաղելու.
Տանելով ենք այծը երեսիններին գառնահամ.
Ցոյց տալով ենք երկինքը Մելամաղձութեան.
Հետեւելով ենք որսորդին սարերն ի վեր առապար,
Ուր եղջերուն նրան նայում, պաղատում է լալագին.
Ցախն սպասում է նրան. ձագերը նոր են ծնուած.
Մինչ որսորդը ծռելով՝ բռնում, խեղդում է նրան և
սիրտը, դեռ կենդանի,
Քրտնաթաթախ շների առաջ է շարժում:

Նկատելով ենք մի կոյս, այտերը ծիրանի,
Մի կոյս, որ ժամ է գնում և նրան հետևում է մի ժպիւրհ.
Նա, կանգնած մօր կողքին, աչքն ածում է դէս ու դէն,
Ու կիսարայ շրթներում իր աղօթքն է մոռանում,
Երբ լսում է դողալով, արձագանգումը մոյթի,
Մորակի շաշիւնը մի խիզախ ձիաւորի:
Ասելով ենք Ֆրանսայի հերոսներին հինաւորց,
Որ, սպառազէն, բարձրանան կեռիքներն իրանց ըրգերի
Ու յարութիւն տան միամիտ վէպերին,
Որ մոռացուած փառքն իրանց
Աւանդեց երգիչներին տրուբադուր:
Հագուեցնելու ենք ճերմակ՝ եղերիւղութիւնը մեղի:
Ասելով է իր կեանքը մեղ Վաթերլօի պարոնը,
Եւ թէ՛ սրքան է հնձել թշուառ հօտից մարդկային՝
Դեռ չեկած պատգամաւորն յաւերժական գիշերի՝
Բլրի գլխին մի հարւածով նրան գետին խփելու
Եւ ձեռները խաչելու սրտի վրայ երկաթի.
Գամելով ենք երգիծանքի գերանին
Եօթն անգամ վաճառուած անունը դժգոյն պարսա-
ւազրի,

Մի նախանձոտ և ապիկար սովածի, որ անյայտու-
թեան անգունդից,
Սարսալով գալիս է նախատելու յոյսն հանճարի
ճակատին

Եւ իր շնչով աղարտած դափնին խածնելու:
Ա՛ռ վինըդ, ա՛ռ վինըդ, հերիք ինչքան լուցի.
Թեւերը ինձ հանում են դէպի թարմ շունչը գարնան.
Շուտով քամին կը տանի ինձ, կը հեռանա երկրից ես.
Դէ՛հ, մի արցունք. Աստուած ինձ է սպասում. Ժամա-
նակ է մեկնելու:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ

Թէ ուզածըդ, սիրելի քոյր,
Մի համբոյր է սիրող շրթից

Եւ մի արցունք իմ աչքից,
Ուրախութեամբ քեզ կը տամ.
Զը մոռանաս մեր սէրը,
Երբ երկինք բարձրանաս.
Ես չեմ երգիլ ոչ յոյս, ոչ փառք,
Ո՛չ երջանկութիւն,
Ո՛չ նոյնիսկ տառապանքը, աւանդ:
Բերանը կը լռէ,
Որպէսզի սիրտը խօսի:

Մ Ո Ւ Ս Ա

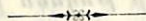
Դու կարծում ես, որ աշնան նմանում եմ ես
քամո՞ւն,
Որը մինչև գերեզման լացուկոծով է ապրում,
Եւ որի վիշտն ամբողջ մի կաթիլ ջուր է միայն:
Ո՛վ բանաստեղծ, մի համբոյժ, ո՛հ, ես ինքս եմ քեզ
տալիս.
Խոտը՝ որ այստեղից խլիլու էի,
Անգործութիւնդ է. քո վիշտը Աստուծոյ վիշտն է:
Ի՞նչ որ էլ լինի հոգսը, որին տոկում ես երկտասարդ
հասակում,
Թո՛ղ ծաւալի. այդ սուրբ վէրքը սրտիդ մէջ
Սև սերովքները դրին:
Մեծ վիշտն է, որ մարդուն մեծ է դարձնում:
Բայց դրա համար, ո՛վ բանաստեղծ, մի՛ կարծիր,
Թէ աշխարհում քո ձայնը պարտաւոր է համբանալ:
Ամենից յուսահատ երգերն են գեղեցիկներն ամենից:
Եւ կան անմահ իսկ երգեր, որ հեծկլտանք են միայն:
Երբ հաւալուսը, երկար ճամփից վաստակած,
Իրիկուայ մառախուղին, իր եղեգնուտն է դառնում,
Սովատանջ ձագերը դէպի ծովափ են վազում,
Հէնց որ տեսնում են հեռուից իրանց հօրը ջրերի հետ
կռուելիս,
Թափ են տալիս կտուցներն իրանց վզին դուրս ընկած,

Եւ խնդութեան ճիչերով դէպի նա են վազում,
Որպէս թէ որսը պատրաստ՝ բաժանին էր մնացած:
Հայրը հազիւ հասնում է դուրս ցցուած մի ժայռի,
Ձագերին առնում է իր պարտասած թևի տակ,
Եւ, յուսահատ խեղճ ձկնորս, տխուր նայում է երկին.
Նրա բացուած կրծքիցը արեան ուղխեր են վազում.
Չուր է նա պրպտել յատակը ծովերի.
Դատարկ էր ովկիանն և ափերն՝ ամայի.
Ձագերին իրրև կեր միայն իր սիրտն է բերում:
Մռայլ և լռին, մի քարի վրայ տարածւած,
Բաժանում է զաւակներին աղիքները հայրական,
Իր վսեմ սիրոյ մէջ օրօրելով իր վիշտը.
Նա տեսնում է հոսումը իր արիւնոտ ստինքի,
Դեղնում է և կքում իր մահուան խնջոյքին,
Հարբեցած հեշտանքից, սիրուց ու սոսկումից:
Բայց երբեմն, աստուածային այս զոհի միջոցին,
Երկարատև օրհասի տանջանքիցը յոգնած,
Վախում է, որ ձագերը թողնեն իրան կենդանի:
Ուստի իսկոյն վեր է կենում, բաց է անում թևերը
Եւ, կոծելով իր կուրծքը աղաղակով վայրենի,
Գիշերւայ մէջ անպէս է իր հրաժեշտը գուժում,
Որ ծովի թռչուններն հեռանում են ափերից:
Եւ ճամբորդն էլ ուշացած, ծովեզերքին միայնակ,
Մահուան անցքը զգալով, խաչ է հանում երեսին:
Ճիշտ այսպէս են, բանաստեղծ, մեծ բանաստեղծները կըս:
Թոյլ են տալիս, որ պահ մի ապրողները դուարձանան,
Բայց մարդկային խնջոյքներն, որ նրանց հանդէսների
համար են,
Մեծ մասամբ հաւալուսի այս խնջոյքին են նման:
Այս, երբ խօսում են յոյսերից ու պատրանքից,
Մոռացումից ու թախծից, աղէտներից ու սիրուց,
Այս համերգը՝ սիրտ կազդուրող համերգ չէ:
Իրանց ճառերը նման են սրերի.

Գծում են օդի մէջ մի շլացուցիչ շրջանակ,
Բայց այնտեղ արիւնի կը տեւնես միշտ կաթիլներ:

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ

Ո՛վ Մուսա, անյաղ ուրեական,
Բաւ են տուած հարցերդ.
Երբ քամին փչում է,
Աւազը գիր չի վերցնի.
Կար ժամանակ, երբ մատաղ
Շրթներս, նման թռչնակի,
Պատրաստ էին միշտ երգի.
Յետոյ, որպէս նահատակ,
Ա՛յնքան ցաւեր կրեցի,
Որ հազարից մէկն անգամ
Թէ քնարիս դպցնեմ,
Քնարըս կը խորտակուի....

Գ Ա Յ Լ Ի Մ Ա Հ Ը

Աշուրեդ դը Վիներից

Թարգ. ֆրանսերէնից

1.

Դիզուում էին ամպերը լուսնի վրայ բոցավառ,
Ինչպէս ծուխն է դիզուում հրդեհի երեսին,
Եւ մինչև հորիզոն սևացել էր անտառը:
Մենք անխօս դնում էինք մերթ տամուկ մարմանդով,
Մերթ խտացած ցախերի*), մերթ բարձր մացառների
մութ շաւղով,
Մինչև հասանք հաստարուն մայրիկների տակ ու տեսանք
Ճիրանների հետքերը ուղևոր գայլերի,
Որոնց մենք ձգել էինք ծուղակը:
Ականջ դրինք, կանգ առինք, բռնեցինք մեր շունչը:—
Չկար ոչ ձայն, ոչ ծպտուն անտառում կամ դաշտում:
Միայն բուն էր վայում իր վշտերը ողբազին:
Քամին, որ շատ բարձրից էր սուրում,
Հագիւ հազ հպում էր իր ոտքերը մենաւոր բուրգերին,
Մինչ կաղնիները ցածրում, կքած դէպի ժայռերը,
Նիրհում էին կարծես թեքած զուլխները բարձին:
Տիրում էր խոր լուսթիւն, երբ խուզարկու
Որսորդներիցս էն ծերը
Դուլիսը դրաւ գետնին ու գննեց աւազը:
Նա որ երբեք չէր սխալուած այս հարցում,
Ասաց մեղմով, որ նշանները այս նոր
Ցոյց են տալիս քայլերն ու մագիլները ահաւոր
Երկու մեծ գայլերի իրանց մի զոյգ ձագերի հետ միասին:
Մենք բոլորըս հանեցինք մեր դանակները սրած,
Եւ, ծածկելով մեր հրացանները շողուն,

*) = bruére.

Առաջացանք քայլ առ քայլ դէն մղելով ճիւղերը:
 Երեք հոգի կանգ առան, և ես տեսնում եմ յանկարծ
 Մի զոյգ աչեր բոցավառ, մինչ դէնը, ցախերի մէջտեղում,
 Չորս կայտառ կերպարան պարում էին լուսնի տակ,
 Ինչպէս մեր աչքի առաջ մեր քերթէները ուրախ
 Պարում են ամեն օր, երբոր տուն ենք դառնում:
 Համանման չորս կերպարան, համանման մի պարով...
 Բայց գայլի որդիքը խաղում էին անշշունչ,
 Ձգալով, որ քիչ դէնը, իր որմերում պարփակուած,
 Կիսաքուն պառկել է մարդը, իրանց թշնամին:
 Հայրը ոտի վրայ էր, մինչ մայրը քիչ հեռուն,
 Ծառին յենուած, հանգչում էր նման գայլին մարմարեայ,
 Որին Հոռմն էր պաշտում, և որի կողերի տակ թաւարծի
 Հոռմուլոս և Հոռմոս գիւցադուններին էին սնուում
 խանդակաթ:

Հայրը գալիս նստում է, սրունքներն ուղղելով
 Եւ կեռածայր մագիլներն աւաղի մէջ խրելով:
 Գիտէ որ կորած է, քանի որ յանկարծ էր բռնուել,
 Ընդհատուել էր նահանջը և փախչելու ճար հունէր:
 Եւ ահա բաց է անում հրաշունչ երախը,
 Եւ ամենից յանդուգն շան հեացող կոկորդիցն է բռնում:
 Չուր են տեղում մեր գնդակներն հրեղէն,
 Ծակում, անցնում նրա մարմինը հսկայ,
 Եւ դանակները մեր սուր, որպէս արծառ, չորս կողմից
 Մինչև նրա լայն աղիքները խրում:
 Բաց չի թողնում նա գամփոխ ժանիքներից իր երկաթ,
 Մինչև գամփոք խեղդամահ չի ընկնում ոտքերի տակ
 թաւալզուր:
 Գայլը նրան թողնելով՝ նայուածքը մեզ է ուղղում:
 Դանակները՝ մինչև կոթ՝ մնում էին կողի վրայ դեռ խրած:
 Նա մեխուած էր մարմանդին, ողողուած իր արեան մէջ,
 Շրջապատուած հրացանների մահաղէմ մահկից:
 Կրկին նայում է նա մեզ, ապա կրկին թեք ընկնում
 Լզելով արիւնը իր ծնօտի վրայից:

Չի հաճում իմանալ պարագաներն իր մահուան,
 Փակում է աչերն ու անձիչ, անկոծ մեռնում է:

2.

Ես սկսայ մտածել, ճակատս յենած հրացանիս անվառօդ.
 Եւ սիրտ չարի այլեքս հալածել մնացած երեքին,
 Չաւակներին և մօրը, որոնք ցաւով բաժանուեցան
 նրանից:
 Եւ այրին, գեղեցիկ և մռայլ, որ, կարծում եմ չէր թողնիլ
 Նրան մենակ մեծ փորձութեան այդ ժամին,
 Ուղեց փրկել անչափահաս ձագերին,
 Դաս տալ նրանց տառապանքը քաղցի,
 Եւ խրատել, որ երբեք չլինեն դաշնագիր մարդու հետ,
 Ինչպէս այն անասուններն ստրուկ,
 Որ, մի չնչին խշտեակի փոխարէն,
 Առաջ անցած որսում են
 Անտառների, ժայռերի նախնական տէրերին:

3.

Վա՛յ մեզ, ասացի մտքումըս, սրբան թոյլ ենք եղել մենք,
 Մենք, մարդիկըս, ամօթ մեզ:
 Դուք, դուք զիտէք, ո՛վ վսեմ գազաններ,
 Թէ ինչպէս պէտք է կեանքից և կեանքի չարիքներից
 բաժանուել:
 Ի՞նչ է մարդս երկրի վրայ և ի՞նչ է ժառանգութիւն նա
 թողնում:
 Մեծ՝ լուծթիւնն է միայն. մնացածը՝ ոչնչութիւն,
 խեղճութիւն:
 Ո՞հ, ես քեզ լաւ հասկացայ, վայրենի՛ ուղևոր,
 Քո վերջին ակնարկը մինչև սիրտըս թափանցեց:
 Այդ ակնարկը ինձ ասում էր. «Կտրո՞ղ ես
 Մնալ միշտ մտաղիւր, մտախոհ, մինչև հասնի քո հողին»

Ստոյիկ հպարտութեան ըարձրագոյն այս կէտին,
Ուր
Քեզնից առաջ ես հասայ, ես ծնունդըս անտառի:
Հեծել, ողբալ, աղօթել՝ վատերին ես յատուկ.
Կատարիւր եռանդով երկար ու ծանր պարտքըդ
Ասպարէզում, որին քեզ ճակատագիրը կոչեց,
Ու յետոյ տառապիր ու միռիւր անտրտունջ ինձ նման»:

1915 փետր. 3

Լըմիածին:

ԿՈՅՐ ՊԱՏԱՆԻՆ.

Օր. Սասեննօ-ի

Թարգմ. ֆրանսերէնից.

ԱՐԵԻՆ, ասում են, փայլ ունի պայծառ,
Եւ ծաղիկները գոյներով վառ-վառ,
Ողջոյն են տալիս վճիտ առուակին.
Ասում են սոխակն, երգը բերանում,
Եւ թիթեռնիկներն, եթերի զրկում,
Ժպտում, ճախրում են ժպտով խնդագին:

Գիշերն, ասում են, երկնակամարում
Վեհ, խորհրդաւոր լոյսեր են վառում,
Որ աստղ են կոչւում հասարակ լեզուով.
Ասում են՝ նաւեր, ծովի երեսին,
Որտեղ ալիքներն հեծում են ուժգին,
Սահում են ճերմակ առագաստներով:

Ծաղիկների բոյրն, ասում են, չունի
Այնքան հրապոյր, ինչքան թերթերի
Վրայ փայլփլող երանգներն ունին.
Ասում են՝ հովիտ, բլրակ ու անտառ,
Քաղցրիկ ջրվէժն ու այգը միշտ պայծառ,
Ինչպէս նաեւ սար ու մարգագետին,

Ունին այնպիսի վեհ ու սրբազան
Հրաշալիքներ, անթիւ, անսահման,
Որ նրանց առաջ պէտք է ծուներ գալ...
Բայց ինձ չեն ազդում ո՛չ մի թեթեւ վիշտ
Ո՛չ այն ծովը, որ հեծեծում է միշտ,
Ո՛չ ծաղկի գոյնը, ո՛չ շող ոսկեփայլ,

Ո՛չ սար, ո՛չ անտառ, ո՛չ կապոյտ երկին,
Ո՛չ ծառ պտղատու, ո՛չ դալար գետին,
Ո՛չ աստղ ու արեւ, ո՛չ երգող թռչնիկ.
Ո՛չ... այս ամենից և ո՛չ իսկ մի բան...
Միայն, Տէր Աստուած, ան, տուր ինձ միայն
Տեսնել մայրիկիս պատկերն անուշիկ:

1901, Թարիզ.

Օ Ր Հ Ն Ե Ր Գ Կ Ր Ա Վ Ի Ն

Դ. Դ. Բ ա շ Վ ո ն դ ի

Թարգմ. Ռուսերէնից.

1.

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾ կրակ,
Օրհասական կրակ,
Զքնաղ, տիրական,
Շողշողուն, կենդանի:

2.

Եկեղեցում առկայծող մոմի ծայրին անաղմուկ,
Հրդեհի մէջ աղմկալոյզ.
Աղերսանքի հանգէս խուլ,
Բայց բազմագէտ, բազմագոյն, երբ շէնքեր ես
կործանում.

Աշխոյժ և զուարթ և կրքոտ
Եւ անպէս դիւցազնօրէն գեղեցիկ,
Որ մինչև իսկ թէկուզ իմ հիւզն էլ այրես,
Զեմ կարող չտեսնել գեղեցկութիւնդ,
Ո՛վ գեղեցիկըդ կրակ, —
Քեզ ձօնեցի ես երազներըս բոլոր:

3.

Դու այլափոխում ես յաւէտ,
Դու ոչ մի տեղ նոյնը չես.

Դու կարմիր ես և ծխոտ,
Երբ խարոյկն ես ճարակում.
Դու ծաղիկ ես սոսկալի, թերթիկներդ բոցեղէն.
Դու կաղնի ես երկնաբերձ, ու վարսերդ պսպղուն.
Դու մերթ գողում ես իբրև մոմի բոցը գեղնագոյն՝
Քո կապուտակ իրանով:

Դու աներեր վառում ես մրրկածին փայլակում,
Փայլակում մանուշակ, սպիտապէղ, կապուտակ:
Դու յառնում ես իբրև շանթ
Որոտների ժխորում և երգիցը անձրևի,
Մերթ շեշտով բեկբեկած,
Մերթ շերտով թանձրամած,
Մերթ եթերի լոյս գրկում
Իբր մի գունդ փողփողում,
Գունդ հրեղէն, ռսկեծոյլ,
Միշտ փոփոխուն միշտ կարմիր բիծերով զար-
գարած:

Դու ապրում ես գիսաւորի խոյանքում
Եւ բիւրեղումն աստղերի:
Դու Արևից ես գալիս և, իբրև լոյս արևի,
Տաք շնչով բոյսերի մէջ ես մտնում,
Զարթեցնում, նորոգում նրանց հիւթերը թաքուն,
Ու մերթ՝ իբրև կարմիր մեխակ պսպղում,
Մերթ՝ իբրև վարսագեղ հասկ ծածանում,
Մերթ՝ ձգւում, տարածւում իբրև հարբած որթի
ուռ:

Բարձրանում ես իբրև կայծ
Ծոցիցը խուլ մթութեան,
Եւ երկար սպասում ես ու հսկում:

Ո՞վ է այս . . . դժու.

Մի ակնթարթում մեռնում ես.

Սակայն մինչ ապրում ես,

Զկայ ո՞չ մի գեղեցկութիւն անպէս ուժեղ, ան-
պէս պայծառ և տարօրինակ ինչպէս դու:

4.

Էլի քեզ իմ ներբողելու,

Ո՞վ յանկարծահաս, ով ահաւոր, ով բաղձահնար,
Քեզնով են լող հալեցնում մետաղները մարդիկ,
Քեզնով են և՛ կերտում և՛ դարբնում

Այնքան կարծր պայտերը,

Եւ մանգաղները հնչուն,

Որոնցով հնձում են միշտ ու հնձում.

Եւ այնքան օղերը շուշապեղ մասների,

Եւ այնքան օղերը որոնց մէջ կեանքն են կռում,

Որոնց մէջ շղթայուած տարիներն են երկարում,

Եւ որոնց մէջ միայն սառն, անզգայ շրթները

Ասում են. «Սիրում ենք»:

Եւ որքան տարօրինակ դեռ ստեղծում ես իրեր,

Ո՞րքան բարդ գործիքներ, որ սարեր խորտակեն,

Որ անգունդից ոսկու դէզեր դուրս հանեն,

Եւ հատու սուսեր, որպէսզի սպանեն:

5.

Ա՛ մենահաս կրակ, քեզ ձօնեցի ես իղձերըս բոլոր,
Ես այնպիսիս ինչպէս դու.

Ո՞հ, դու լուսաւորում, դու ջերմացնում, դու
այրում ես,

Դու ապրում ես, ապրում:

Դու հնում, օձի նման, սլացքովդ անվերջ,

Ո՞րքան հարսներ պսակներից զրկեցիր,

Եւ, իբրև հիւր հրեղէն, որքան յաճախ դու հնում

Սփոփեցիր ուրիշի կնոջը:

Ո՞վ դու փայլուն, ով դու կիզիչ, ով կանաչի,

Քո պայծառ բոցի մէջ քանի տարբեր խաւեր կան.

Դու վառում ես աշնանային տերևների տօնի պէս

Ռսկու փայլով յեղյեղուկ,

Մերթ ծիրանի, մերթ մթին, մերթ դալուկ:

Դու շողում ես որպէս գոհարն երկվեցեակ գոյ-
ներով:

Որպէս կոյսի սիրաբորբոք փաղաքշանքը կատ-
ուային.

Որպէս դմրուխտն ովկիանեան ալիքի՝

Ա՛յն պահուն, երբ ալիքը բեկւում է.

Որպէս դարնան տերևիկ, որի վրայ ցօղիկն է
դողդոջում, երբում.

Որպէս զողզոջանքն երազուն, կանաչաւուն
կայծոռիկ.

Որպէս նշողանքն երբում, շրջմովի հուրերի.

Կամ որպէս ամպերը վերջալոյսից բոցավառ,

Որ իրանց սուգն են սփռում մերթ վառուող,
մերթ հանգող օրերի երեսին:

6.

Յիշում եմ, ով կրակ,

Ի՞նչպէս էիր ինձ այրում այն օրը

Ո՞վ է այս . . . դժւ.

Մի ակնթարթում մեռնում ես.

Սակայն մինչ ապրում ես,

Զկայ ոչ մի գեղեցկութիւն անպէս ուժեղ, ան-
պէս պայծառ և տարօրինակ ինչպէս դու:

4.

Էլի քեզ իմ ներբողելու,

Ո՞վ յանկարծահաս, ով անաւոր, ով բազմահնար,

Քեզնով են լոկ հալեցնում մետաղները մարդիկ,

Քեզնով են և՛ կերտում և՛ դարբնում

Այնքան կարծր պայտերը,

Եւ մանգաղները հնչուն,

Որոնցով հնձում են միշտ ու հնձում.

Եւ անքան օղերը շուշապեղ մասների,

Եւ անքան օղերը որոնց մէջ կեանքն են կռում,

Որոնց մէջ շղթայուած տարիներն են երկարում,

Եւ որոնց մէջ միայն սառն, անդգայ շրթները

Առում են. «Սիրում ենք»:

Եւ որքան տարօրինակ գեռ ստեղծում ես իրեր,

Ո՞րքան բարդ գործիքներ, որ սարեր խորտակեն,

Որ անդունդից ոսկու դէզեր դուրս հանեն,

Եւ հատու սուսեր, որպէսզի սպանեն:

5.

Ա՛ մենահաս կրակ, քեզ ձօնեցի ես իղձերըս բոլոր,
Ես այնպիսիս ինչպէս դու.

Ո՞հ, դու լուսաւորում, դու ջերմացնում, դու
այրում ես,

Դու ապրում ես, ապրում:

Դու հնում, օձի նման, սլացքովդ անվերջ,

Ո՞րքան հարսներ պսակներից զրկեցիր,

Եւ, իբրև հիւր հրեղէն, որքան յաճախ դու հնում

Սփոփեցիր ուրիշի կնոջը:

Ո՞վ դու փայլուն, ով դու կիզիչ, ով կառաղի,

Քո պայծառ բոցի մէջ քանի՜ տարբեր խաւեր կան.

Դու վառում ես աշնանային տերևների տօնի պէս

Ռսկու փայլով յեղյեղուկ,

Մերթ ծիրանի, մերթ մթին, մերթ դալուկ:

Դու շողում ես որպէս գոհարն երկվեցեակ գոյ-
ներով:

Որպէս կոյսի սիրաբորբոք փաղաքշանքը կատ-
ուային.

Որպէս զմրուխան ովկիանեան ալիքի՝

Ա՛յն պահուն, երբ ալիքը բեկւում է.

Որպէս գարնան տերիկ, որի վրայ ցօղիկն է
դողդոջում, երբում.

Որպէս դողգոջանքն երազուն, կանաչաւուն
կայծոռիկ.

Որպէս նշողանքն երբուն, շրջմոլիկ հուրերի.

Կամ որպէս ամպերը վերջալոյսից բոցավառ,

Որ իրանց սուգն են սփռում մերթ վառուող,
մերթ հանգող օրերի երեսին:

6.

Յիշում եմ, ով կրակ,

Ի՞նչպէս էիր ինձ այրում այն օրը

Վհուկների, կախարդների հանդէսում,
Ուր նրանք կրակի փայլից էին սարսափում:
Տանջում էին մեզ, որ կեանքի խորհուրդն էինք
ըմբռնել:

Մեզ, հրճուողներին կէս գիշերեան շամբշում:
Բայց այն, ինչ որ մենք տեսանք,
Ով տեսնէ, էլ չի վախիլ կրակից:

Յիշում եմ,
Ո՛հ, յիշում եմ դեռ ինչ.

Այն վառուող շէնքերը,
Ուր մենք մեզ, մենք, հաւատքի զաւակներս,
Անհաւատ, կոյր ամբօխի առեանում

Եւ խաւարում թանձրամած,
Այրում էինք կամովին.

Ու աղօթքի ձայներով,

Ու խելայեղ կոծերով,

Երգում էինք գովեստներ

Պարգևատուին ոյժերի:

Յիշում եմ, ով կրակ, ես քեզ էր որ սիրեցի:

7.

Գիտեմ, կը՛րակ,

Դու ունիս մեզ համար մի նոր փայլ էլ,

Որ վառուելու է աչքին, երբ մ ա ր ի ն աչքերն
յաւիտեան.

Կայ նրանում յանկարծահաս և՛ գիտութիւն, և՛
զմայլանք, և՛ սարսափ

Հանդէպ նոր և անհուն տարածութեանց անյատակ:

Ինչի՞ համար, ի՞նչ բանից, ով ընտրեց դրանց,
ով խլեց,

Ո՞վ զարդարեց ճաճանչներով բազմաստեղեան
կահերի:

Եւ զնում եմ այս հարցերի պատասխանը լսելու:

Ո՛հ, վերածագ, միշտ դէպի վեր սաւառնող բը-
նութեան դու հոգի,

Ես ուզում եմ, որ սպիտակ, անաղօտ մի լոյսով
Շողշողայ ինձ.... Մահը:

1914 թու. 30.

Էջմիածին.

Ի Ն Չ Ի՞ Հ Ա Մ Ա Ր,

Նադսոնի

թարգ. ռուսերէնից

ՍԻՐԵ՞Ն էք ինչպէս ես. նրա սիրուն տառապե՞լ էք
ինչպէս ես,

Հոգեմաշ վշտերով զիշերները անքուն.

Այլօթե՞լ էք նրա համար արցունքներով խելագար
եւ ամբողջ ոյժովը մի վսեմ, սուրբ սիրոյ:

Այն օրից, երբ նրան թաղեցին հողի տակ
եւ վերջին անգամն էր, որ տեսաք դուք նրան,
Այն օրից խորտակուե՞լ է ձեր աչքում ձեր կեանքը
բովանդակ,
եւ լոյսը, վերջի՞ն լոյսն, հանգե՞լ է ձեզ համար:

Ո՛հ, ո՛հ... դուք, ինչպէս միշտ, ապրեցաք, ցան-
կացաք,
Խրոխտաբար զիմեցիք միշտ առաջ, անցեալը
մոռացած,
եւ վերջն էլ, ո՞վ զիտէ, հեգնեցիք սառնութեամբ
Տառապանքի ու վշտի յոյգերը ամօքիչ:

Դ՞ճւք, սիրուց սիրուածներ, դ՞ճւք, բախտի կոյր
զաւակներ,
Չըմբռնեցիք դուք նրա սրբադան, վեհ հոգին.

Չիմացաք, ինչպէս ես, ես յոգնածս ու հիւանդս
իմացայ,
Արժէքը այն քնքոյշ գգուանքի, այն անոյշ խը-
նամքի:

Ի՞նչի համար, չ'զիտեմ, այն սգալի բոպէին յա-
ւերժական հրաժեշտի
Դ՞ճւք, դ՞ճւք միայն համը վշտով կռացաք
Դրոշմելու ձեր վերջին համբոյրը բոցավառ
Նրա անշարժ, անկենդան, մարմարեայ ցուրտ
ձեռին:

Ինչի՞ համար, երբ նրան իջեցրին գերեզման,
եւ խումբը երգում էր հանգստեան շարական,
Դ՞ճւք նրա վաղահաս դադաղը ծաղիկներով պըճ-
նեցիք,
Այն ինչ ես, որպէս օտար, լոկ նայում էի հե-
ռուից:

Ո՛հ, եթէ դուք մրրկից խորտակուած իմ հոգու
Գիտենայիք ցաւերն ու խռովքը խելագար,
Կը քաշուէիք դուք մի կողմ, ճանապարհ տալու ինձ,
Որ նրա թանկագին վոսի մօտ նախ ես կանգնէի:

Ս Ի Ր Ե Լ Ո Ի Հ Ո Ի Ս Մ Օ Տ.

(Naehe der Geliebten).

Կեօռներհ

Թարգ. գերմաներէնից

Քե՛ջ եմ յիշում ամէն առտու մայիսին,
Երբ որ արնն է փայլում.
Քեզ եմ յիշում, երբ բերկրանքով առանձին
Աստղերին եմ ես նայում:
Քեզ եմ յիշում, երբ լեռներում հնչում է
Որոտի ձայնն ահաղին.
Քեզ եմ տեսնում, զեփիւռն երբոր շնչում է
Տերկներում մթաղին:
Քեզ եմ լսում վերջալոյսի ժամանակ,
Երբ արտոյտն է դայլայլում.
Քեզ եմ յիշում, երբ գնում է իմ նաւակ
Ալեաց վրայ մոլորուն:
Մի ենք սրտով. մահն իզուր կը յափշտակի
Սիրոյ բերկրանքը մեզնից.
Ա՛խ, մէկ հանգչեմ, սվ դու արե իմ կեանքի,
Կրժքիդ վրայ այժմեանից:

Պետրոգրադ, 1899.

Ս Ի Ր Ե Լ Ո Ի Ս Մ Օ Տ.

(Naehe des Geliebten).

Գեօրէ-ի

Թարգ. գերմաներէնից

Քե՛ջ եմ յիշում, նշոյլներն երբ արեզի
Ծովից են ինձ փողփողում.
Քեզ եմ յիշում, շողերն երբոր լուսնեկի
Աղբիւրներում են ցոլում:
Քեզ եմ տեսնում, երբ փոշի է բարձրանում
Ճանապարհին հեռաւոր,
Գիշերուայ մէջ՝ երբոր այն նեղ կածանում
Դողդոջում է ուղևորն:
Քեզ եմ լսում, երբ այնտեղ խուլ մանչիւնով
Ելնում, իջնում են արիք.
Գնում եմ յաճախ քո երգերի տենչումով
Ծառաստանները լսիկ:
Քեզ մօտ եմ ես, թէ լինիս իսկ դու հեռու,
Եւ դու ինձ մօտ, սիրելիս.
Արեն իջաւ. աստղերն են արդ փայլելու. —
Երանի՛ այնտեղ էլ լինիս:

Պետրոգրադ, 1899.

1.

Լ Ի Լ Լ Ա

Ե Ր Կ.

ՁԱՅՆՆ ԵՄ լսում իմ Լիլայի,
Իր երգի ձայնը փափկիկի.
Ի՛մ գառնուկներ, ձեր սիրելի
Հովուուհին է նա քաղցրիկ:

Գալիս է նա բլրակն ի վար,
Ձեռին բոյր-բոյր ծաղիկներ.
Ինձ է փնտրում զուարթաբար,
Մեզ է տեսչում օր-գիշեր:

Վայ ինձ, վայ ինձ, ո՞վ իմ աչքից
Ծածկեց անոյշ սիրուհուս.
Ո՛հ, ցոյց տուր ինձ, հօ՛տ սրտակից,
Դէմքը չքնաղ դիցուհուս:

Թողէք թռչիմ, իմ գառնուկներ,
Թողէք թռչիմ սրաթև,
Նրա համար ընկնիմ սարեր—
Վիշտը սրտումս յարասն:

2.

ԾՈՎՆ հանում է փուխ փրփուր,
Բնութիւնն հեծում է տխուր —
Սա՛ դանդաղկոտ, նա՛ կատաղած:
Ոստերն անշուք, ամայի,
Թափ են տալիս մի առ մի
Իրանց զարդերը դեղնած:

Ես, խեղճ տատրակըս այրի,
Հեռուններն եմ գալի՝
Բոյն դնելու խաւարում.
Անխինդ, անուէր, անարև,
Որպէս աշնան չոր տերև,
Միշտ խաղալիկ եմ քամուն:

Ծոփն հանում է փուխ փրփուր,
Բնութիւնն հեծում է տխուր,
Մին դանդաղկոտ, մին կատաղած:
Եւ հեռացած քեզնից ես,
Աչերս արցունք աղեկէզ,
Սիրտս ունի վիշտ ծովացած:

ՔԼԱՌՈՒԼԻ ՊԱՏԵՐՈՒԱԿԸ.

(Թարգմ. Պարսկերէնից).

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ.

Սոյն առդերին յաջորդող բանաստեղծութիան հեղինակն է Շեխ Ֆէրիդուդդին Ատտար, մի կրօնական խորհրդապաշտ փիլիսոփայ բանաստեղծ, որ ծնել է Նիշապուր քաղաքում և ապրել մօտ 110 տարի (513 մինչև 627 — 1119—20-ից մինչև 1229—30). նահատակուած է Չինգիզ խանի արշաւանքների միջոցին, ինչպէս ցոյց են տալիս իր տապանադրի հետեւ առդերը.

« Սպանուեցաւ Հուլաքու խանի օրով,
Նահատակուեց նահատակի սուրբ հոգւով»:

Գործը, որից միայն մի գրուագ է ներկայ թարգմանութիւնը, մի ընդարձակ գրուագ է, մի կրօնափիլիսոփայական քերթուած, որի վերնագիրն է «Մանտրկ-ուտ-տայր» (Թռչունների լեզուն): Ամբողջ գործը մի գեղեցիկ այլաբանութիւն է, ուր գործող անձինք թռչուններն են: Պարագլուխը յոպոպն է, որ, իբրեւ Սողոմոնի խորհրդականը, բանաստեղծի գրչի տակ որպէս իմաստութեան ներկայացուցիչ է հանդէս գալիս:*)

*) Ըստ աւանդութեան՝ երջանիկ Արաբիայի Սաբա նահանգից մի քաղունի (ըստ Աւեստանի՝ «դշխոյն հաւաւոյ») այց է եկած Սողոմոնին մի յոպոպի ուղեկցութեամբ: Սողոմոն մեկտնացել է յոպոպի հետ, խօսել է նրա հետ թռչնի լեզուով եւ պարզեւանել նրան մի փետուրէ քաղաւ, որ ակնարկութեամբ է յոպոպի փետրազարդ կաւարին:

Գեղեցիկ է ողջոյնը, որով բանաստեղծն առաջին անգամ դիմում է յոպոպին.

«Ողջոյն, յոպոպ, քաջ առաջնորդ Արքայի,
Պատգամաբերդ ամէն հովտաց իրաւի.
Հասար բարեաւ մինչ Սաբայի սահմաններ,
Սողոմոնի հետ խօսեցար իբր ընկեր.
Նրա զազանեաց խորհրդականն եղար դուն,
Իշխանական դրիր թագը քո գլխուն»:

Ժողովին և ամբողջ գործի ընթացքում նախագահողն և ուղեկցոյցն է յոպոպը, որ հրաւեր է կարգում ուղեկցել իրան գնալու Սիմորգի (սիրամարգի, իսկ տառացի իմաստն է «եռեսուն թռչուն»), մօտ, իբրեւ թագաւորի, որպէսզի սա գայ ու թագաւորէ: Սիմորգը, սոյն բանաստեղծութեան մէջ ներկայանում է իբրեւ ճշմարտութեան մարմնացում և, ըստ բանաստեղծի, Աստուած ինքն է: Սիմորգին ոչ ոք չի տեսել: Առաջին անգամ նա յայտնուել է Չինաստանում գիշերուայ կէսին: Իր աննկարագրելի նազանքների միջոցին գետին է ձգել նա իրանից մի փետուր, որից միայն մարդիկ գաղափար են կազմել և իր մասին: Արդ, գտնելու համար Սիմորգին, թռչունները ճանապարհ են ընկնում դէպի Չին: Դժուարէն, վտանգաւոր ճանապարհորդութիւն, որից խոյս տալու համար ամէն մի թռչուն մի պատրուակ է մէջ բերում: Առաջին պատրուակը բլբուլինն է, որին յաջորդում է յոպոպի պատասխանը և ապա մի առակ հեղինակի կողմից: Այս երեքը, որ թարգմանաբար տալիս ենք, կազմում են մի ամբողջութիւն:

ԲԼԲՈՒԼԻ ՊԱՏՐՈՒԱԿԸ.

ԲԼԲՈՒԼՆ եկաւ, բլբուլն արբշիւ, խելըռած,
Անչափ սիրուց ողջ գլուխը կորցրած:
Բիւր ելեէջ, բիւրաւոր էլ իմաստներ,
Մէն մի իմաստ ունէր գաղտնեաց աշխարհներ:
Բացաւ բերանն, երգեց գովքը անընդ,
Պապանձեցան լեզուները հէգ թռչնոց:
Ասաց. «Ե՛ս եմ սիրոյ ըսկիզբն ու վախճան,
Գիշեր ցերեկ սէր եմ երգում, սէր միայն:
Զըկա՞յ արդեօք Գաւթի նման մի սիրող,
Որին սիրոյ սաղմոսն երգեմ սիրտ էրող.
Իմ երգիցն է հեծեծանքը սրնգի,
Իմ ողբն է, որ սաղը տխուր կը կրկնի:
Ո՞վ է լցնում վարդաստանն իր ճիշերով
կամ սիրողի սիրտն յոյգերով, տենչերով.
Ամէն վայրկեան յայտնում եմ մի նոր գաղտնիք,
Ամէն վշտի ունիւմ ուրոյն մեղեդիք.
Ամէն անգամ, երբ սէրն հոգուս բռնանայ,
Հոգիս ցասկոս մոնչող ծով կը դառնայ:
Իմ մոռնչներս հանձարն անգամ թէ լսէ,
Հարբածի պէս իր գլուխը կը կորցնէ:
Զմեռն ամբողջ, երբ չեմ տեսնում սիրածիս,
Սուգ եմ մանում, ընդհատում թելն երգածիս,
Այնինչ գարնան, երբ ողջ բնութիւնն է պատում
Սիրելուհուս մուշկ բոյրովը անպատում,
Իմ էլ սրտից, որ բանում եմ իր առաջ,
Վերանում են և՛ տանջանքներ և՛ հառաչ:
Այո՛, այո՛, սիրելուհին երբ չկայ,
Բլբուլն ի սուգ, նրա բերնում երգ չկայ.

Որովհետեւ վարդն է միայն բլբուլի
Գաղտնիքների թափանցողը լի ու լի:
Վարդի սիրոյ խորն այնպէս եմ ես թաղուած,
Որ բովանդակ էութիւնս եմ մոռացած:
Վարդի սիրուն էրուելս արդէն շատ իսկ է,
Իմ ուղածըս թարմ ու քնքոյշ վարդն իսկ է.
Ես անգոր եմ երթալ ոտքը Սիմորգի,
Թողէք սիրաւս վարդի սիրով մորմոքի:
Հարիւրթերթեան երբ լինում է սիրունիս,
Ամէն չարից ազատում է հէգ հոգիս:
Վարդն, որ այսօր սրտագրաւ փթթեցաւ,
Հրճուանօք նախ իմ երեսիս ժպտեցաւ.
Քողը գլխից նա հէնց որ դէն է տանում,
Ժպիտն իսկոյն իմ դէմքիս է ցոլանում:
Ա՛րդ, կարո՞ղ է մի գիշեր իսկ հեռանալ
Հէգ բլբուլն ու ժպտող շուրթը մոռանալ»:

ՅՈՊՈՊՆ ասաց. «Ո՞վ դու տեսքի հետամուտ,
Ըզգուշացիր սէրերից այդ անօգուտ.
Զքնաղ վարդի փըշերից դու վիրաւոր՝
Սրտումդ ունիս միայն վշտեր բիւրաւոր
Վարդն ինչքան էլ գեղեցիկ է և չքնաղ,
Հրապոյրը շատ-շատ եօթն օր է, աւանդ:
Ա՛րդ, սէրն այնքան ողորմելի մի բան է
Որ լուրջ սրտի տաղտուկին չէ արժանի:
Վարդի ժպտից, որ տիրել է քո սրտին,
Գիշեր ցերեկ արտասում ես լալազին.
Բայց ի՞նչ լսիր, վարդն, որ բացում է գարնան,
Զի ժպտում քեզ, ծիծաղում է քո վրան»:

(Ա. Ռ. Ա. Կ)

Մի թագաւոր մի լուսնագեղ դուստր ունէր,
Տեսնողների սիրտը սիրուց կ'արիւնէր:
Կիրքը արթուն նրան էր միշտ պապակում,
Մինչ նա գինով իր աչերը չէր փակում:
Դէմքն էր քափուր, հերքն իբրեւ մուշկ էր աճում,
Շրթներիցը սուտակն էլ էր ամաչում:
Իր գեղից որ մի շամանգող իսկ ցոյց տար,
Հանձարն անգամ հիացմունքից կը դողար.
Իսկ շաքարը թէ նրա շրթանց համն առնէր,
Ամօթիցը կը հալէր կամ կը սառէր:

Յանկարծ մի օր մի գէրվիշ անց կենալիս,
Աչքը ընկաւ այս լուսատու լուսնակիս.
Դէրվիշն ունէր ձեռին բռնած մի կէս հաց,
(Միւս կէսը հացապանն էր գողացած):
Հէնց որ աչքը ընկաւ լուսնի այտերին,
Չուարեցաւ, վէր ձգեց հացը գետին:
Աղջիկն անցաւ կրակի պէս առջից,
Անոյշ-անոյշ ժպտաց սիրուն այտերից.
Խեղճ գէրվիշը հէնց որ ժպիտը տեսաւ,
Արիւնաշաղ իսկոյն գետին փռուեցաւ:
Ողորմելուն կէս հաց մնաց, կէս հոգի,
Ենթարկուեց այսպէս կրկին զրկանքի.
Գիշեր ցերեկ չէր մօտենում քունն աչքին,
Շունչ չէր առնում լաց ու կոծից դառնազին.
Արքազնուհու ժպիտն էր լոկ միտ բերում
Եւ աչերից աղի արցունք անձրևում:

Այսպէս գծուած մնաց ուղիղ եօթ տարի,
Շների հետ փողոցումը իր եարի:

Նաժիշտներն ու ծառաները աղջկան,
Նկատեցին, զարմացան ու զայրացան.
Եւ վճռեցին, որ գէրվիշին խիստ դատեն,
Նրան վառուող մոմի նման գլխատեն:
Ծածուկ կանչեց աղջիկն իր մօտ գէրվիշին,
Ասաց. «Անխելք, ո՞վ կը տայ ինձ քեզ պէսին.
Վէր կաց զընա, քանի գլուխդ վրադ է,
Թէ չէ՝ շուտով սուրը գլուխդ կը հատէ»:
— Դէրվիշն ասաց. «Ես այն օրից եմ մեռած,
Որ օրից որ սիրտըս սիրուցդ է էրած.
Թէ ինձ նման բիւրաւորներ էլ զոհուին,
Գեղեցկութիւնդ արժանի է այդ զոհին:
Բայց այժմ որ սպանուելու եմ ի դուր,
Մի հարց ունիմ. պատասխանը խնդրեմ տուր.
Ինչո՞ւ դու ինձ ժպտեցար այն ժամանակ,
Քանի որ գլուխս ընկնելու էր թրի տակ»:
— Աղջիկն ասաց. «Որ տեսայ թէ գծուեցար,
Ծիծաղս եկաւ, ծիծաղեցայ հեգնաբար.
Ես քեզ վրայ միշտ կարող եմ ծիծաղել,
Բայց քեզ ժպտել, ինձանից մի սպասիլ»:
Ասաց աղջիկն ու ծուխի պէս վերացաւ,
Մինչ գէրվիշը հողին փչեց, վերջացաւ:

1910 փետր. 26.
Փարիզ.

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ

Գէթ մի՛ բոսկէ քո կրքերին թէ իշխես,
Մարգարէի ողջ գիտութեան կը տիրես.
Այն գէմքն անտես, որ ողջ աշխարհն է խնդրում,
Դու քո մտքի հայելու մէջ կը դիտես:

Սիրողների կրօնում կան այլ կարգեր,
Այս անապակ գինին կը տայ այլ բարքեր,
Այլ է ուսումն ինչ որ ուսար դպրոցում,
Այլ է ինչ որ երբ քո սրտում զգաս սէր:

Խոստովանիր, որ սէրն ընտիր մի բան է,
Որ չարիքը վատ բնութի նշան է.
Դու քո կրքին սէր անունն ես դրոշմած,
Անցքը կրքի ու սիրոյ մէջ շատ լայն է:

1911. Փարիզ.

* * *

Ես հարբած եմ, բայց էն կարմիր գինուց չէ.
Գինուս բաժակն համակ սէր է, ոսկուց չէ.
Դու եկել ես, որ իմ գինին թափես ցած,—
Ես հարբած եմ, բայց քո տեսած շիրուց չէ:

Ջալալ-եդ-դիմ Մաուլեվի:

Գէտտինգէն, 1908.

* * *

Վարդերից օր մ' հանում էի վարդաշուր,
Կրակի մէջ մի վարդ տեսայ դալկաթոյր.
Ասացի. մեղդ ի՞նչ էր որ քեզ էրում են,—
Ասաց. «Այգում պահ մի փթթելս քաղցրաբոյր»:

Սիրտըս սիրուդ ճանապարհն է ճանաչում,
Դարդիցդ ի դատ նրան ոչինչ չի տանջում.
Սրտիս դաշտը դառաւ սիրուցդ անապատ,
Որտեղ այլևս էլ ոչ մի իղձ չի աճում:

Զեփուռիցը հէնց որ սիրտըս բոլորդ առաւ,
Ինձ թողեց ու քո տան ճամբէն ձեռք առաւ.
Այժմ իսպառ ինձ արել է մտահան,—
Բոյրիդ հետը կարծես բնոյթդ էլ առաւ:

Աշխարհազարդ արև ես դու ամենին,
Գիշեր ցերեկ իղձ ու անհանք ամենին.
Թէ այլոց հետ ինձանից լաւ ես, վայ ինձ,
Իսկ թէ ինչպէս ինձ հետ ես, վայ ամենին:

Ե՛ւ հարբում ենք և՛ երկիւղած ձևանում,
Ե՛ւ կեանք սիրում և՛ հանդերձեալ դաւանում.
Կրօն և կեանք—բժրբ են հաշտուել իրար հետ,
— Ուստի կրօնից, ոչ կեանքից ենք համ առնում:

Ես իմ ձեռով զրի կրակը իմ կալ,
Զուր չէ՞ այլևս թշնամուս գէմ տրտնջալ.
Ի՞նչ թշնամի, ես ինքս եմ ինձ կործանում,
Պէտք է վայն ինձ, կրակիս ու ձեռիս տալ:

Աբու Օայիդ Միհնէ.

1908. Դէօտտինգէն.

Հէնց որ մարմնից մեկնին հոգիք իմ և քո,
Մի զոյգ աղիւս մահարձանն է իմ և քո.
Ապա այլոց շիրմին երբ պէտք գայ աղիւս,
Մի հնոցի մէջ կ'ածեն հոգն իմ և քո:

Մի շեխ ասաց մի պոռնիկի—այ հարբած,
Օրէնը մէկ մի նոր ցանց է քեզ պատած.
Ասաց. — այ շեխ, ինչ որ ասես, ես այն եմ,
Բայց դու ես այն, ինչ որ դու ես քեզ կարծած:

Մենք հապիտ ենք, Աստուած հապիտ խաղացը—
նում,

Իսկապէս որ, իբր օրինակ չեմ ասում.
Խաղում ենք նախ բեմի վրայ գոյութեան,
Ապա մէկ-մէկ ոչնչի արկղը փակում:

Գինեմոլ եմ, թող ոչ որ չը զարմանայ,
Թէ խելք ունի, խնդրի հոգին հասկանայ.
Գինի խմելս Աստուած գիտէր սկզբից, —
Թէ չխմեմ, Աստուած տգէտ կը դառնայ:

Սիրարս գերի—խղճա, Աստուած, Դու նրան,
Հոգիս տրտում—խղճա, Աստուած, Դու նրան.
Ներքի սաքիս, որ գնում է գինետուն,—
Ձեռս բաժակին—խղճա, Աստուած, Դու նրան:

Խաչաւ

1907, Դէօտտինգէն.

Ձեմ իմանում, ինչո՞ւ մարդ որ պիտ' մեռնի,
Պատանքից զատ հետն էլ ոչինչ պիտ' տանի,—
Թէ ինքն իրան, թէ սիրելուն է տանջում
Գանձի համար, որից ոչինչ շահ չունի:

Համայի Արսաւսանի.

Ո՞վ դու կաղմածըդ շողախից հակատարը,
Է՞ր վանել ես մահը մտքիցըդ իսպառ.
Գիտե՞ս, ինչ են քո այդ պատկերն ու այդ շունչ.—
Մի բուռը հող ճամբի վրայ հողմավար:

Մօռա Կասիւ Մէշէյի.

* * *

Լսիր, զանգուածը չորս տարբեր տարրերից,
Ինչ են ձայնում քեզ հոգևոր աշխարհից.
«Դու մի դե ես, զազան և մարդ և հրեշտակ,
Ո՛րն որ յաղթէ, այն ես դու այս քառեակից»:

Ափգել.

* * *

Ով իր աչերն արցունքով է ողողում,
Կեանքի հունձից աւելի է հասկ կորզում.
Ե՛րիտասարդ, լաց, քանի դեռ կալոդ ես,
Գարնան անձրևն ուրիշ արդիւնք է յորդում:

Միւր Արու-Թաշեք Թօրչիզի.

* * *

Մէն մի ծաղիկ, որ զարդն է այս ծաղկոցի,
Դիտես՝ վարդ է, քաղես՝ փուշ է, կը խոցի.
Ջահը հեռուից դիտիր, մօտը մի գնալ,
Լոյս կ'երևայ, բայց բնոյթն է հնոցի:

Բէհա'ի Աւօլ.

* * *

Աւաղ, կեանքումս ինչ որ լաւ էր, անց կացաւ.
Շրջանը, ուր սիրտս ուրախ էր, անց կացաւ.
Երիտասարդ սրտի գարնան քննարկ օրեր,
Ջերդ մի շողիւն, զերդ վարդի բոյր անց կացաւ:

Սեյժ-Եղ-դիւն Էսքերեկզի.

1911, Փարիզ.

==

Ո՞ր, օրիորդներ, շտապում էք խառներամ և հապճեպով,
Ո՞ր էք վազում ձեռները լի մայր բնութեան տուրքերով:

Նաւասարդի մէկն է այսօր և գնում էք տօնելու
Միւրդ ու ծաղկով շքեղ տօնը Ամենաբեղ Աստըծուն:
Հայ աշխարհի բնութիւնն հարուստ, դաշտորայքն են
ծաղկազարդ,

Այգիները խաղողով լի, հողն արգաւանդ և պարարտ.
Եւ դուք, չքնաղ հայ օրիորդներ, ծաղիկներից այդ
սիրուն

Պսակներ էք բոլորելու Ամենաբեղ ձեր տիրուն:

Թէ՞ դուք քնքոյշ ձեր մատներով ածելու էք լի ու լի
Ձեր սիրասուն եղբայրների բաժակներում հին դինի.
Թէ՞ սեղան էք պատրաստելու Ամենաբեղ Աստըծուն,
Որ նա սիւն է իր հովանին ձեր բարեբեր արտերում:

Աձէք, քոյրեր, ահա եկան ձեր եղբայրները
յոգնած,
Ձիարշաւից, մրցումներից հանգստութեան կարօտած:
Կազդուրեցէք ձեր տաք շնչով դուք նրանց խոնջ բա-
զուկներ,

Տուէք նրանց, տուէք դինի, տուէք և քաղցր համրոյրներ:
Որ Աստուածն էլ Ամենաբեղ, խնամակալն հայ երկրի,
Տեսնելով ձեր սէրն անարատ՝ հոգով ցնծայ ու բերկրի:
Երգիչները հայ աշխարհի, տաղանդաւոր և հա-
մեստ,

Հին դիւցազանց մեծ գործերին անվերջ կարգում են
գովիստ.

Յիշում են նրանք իրանց երգում անուններ Հայկ ու
Արամ,

Տիգրան, Վահագն ու Արտաշէս. և նրանց փառքն ան-
թառամ.

Շուք են տալիս ամանորի հայրենաւանդ հին տօնին,
Եւ գովում են ամէն ովքեր հայրենեաց հետ կապ ունին:
Գովում են նրանք հայրենասէր քաջ զինուորին անձ-
նուէր,

Հայ տանտիրկնոջ, հայ պատանուն, հայ մշակին ջանա-
սէր:

Եւ, երգելով փառք ու պատիւ Ամենաբեղ Աստըծուն,
Հայ աշխարհի բնութեան համար նրանից խնամք են
հայցում:

Հայ օրիորդներ, պսակեցէք դուք ճակատն հայ
երգողի,
Որ յաւիտեան նա իր երգում ձեր անունը ներքողի:

Արեգակը հորիզոնում փողփողում է տօթագին,
Եւ, մրգերով շրջապատուած, ահա ժպտում է բազինն,
Ուր քրմերը միաբերան երգում են փառք ու պատիւ
Ամենաբեղ մեծ Աստծուն ամանորի այս առթիւ:

Եւ խմում են մարդիկ գինին բաժակներով լի ու լի,
Եւ ասում են, և պարում են խմբերով, ու մի առ մի:
Բրմապետը ձայն է տալիս, գինու բաժակը ձեռին.

«Հայ ժողովուրդ, երկրպագիր դու քո տիրոջ սեղանին.
«Ան, ասում է, քեզ պարգևեց պայծառ երկինք, յորդ
անձրև,

Սա խնայից քեզ կարկուտից, ծագեց քեզ լոյս ու
արև»:

Եւ ժողովուրդը գոչում է, բազուկները տարածած.

«Օրհնեալ լինի Ամենաբեղ Աստուածը մեր միշտ գը-
թած»:

Եւ քրմերի դասակարգից մի երկրորդ մեծ պաշ-
տօնեայ

Ձայն է տալիս, ձեռին բռնած գինու բաժակը ոսկեայ.

«Հաւատարմիմ հայ ժողովուրդ, կրօնասէր ու ջերմհաւանդ,
Խմում եմ այս քն իսկ կենաց, որ հինաւուրց այս ա-
ւանդ

Անխախտ պահեստ և դարերով ժառանգութիւն միշտ
 թողնեն
 Զաւակներինդ, որ նրանք էլ գտն կատարեն այս հան-
 դէս:
 Քո աշխարհը, հայ ժողովուրդ, կանգուն մնայ յաւի-
 տեան,
 Կանգուն մնայ քո տունն ու տեղ, քո այգին ու ան-
 դաստան.
 Եւ, ինչպէս քո հողի վրայ բուսած ծառերն ու ծաղ-
 կունք,
 Մնաս և դժւ մշտադալար, չտեսնես ցաւ ու արցունք»:
 Լռեց ճառը պերճախօսի. միաբերան ձայն տուին.
 «Կեցցէ յաւետ մեր վեհ կրօն, որ մեր նախնիք մեզ
 թողին»:
 Եւ խանդավառ բերկրանքով լի համբոյր տուին մի-
 միանց՝
 Քաջ համոզուած, թէ կրօնն այդ մնալու էր միշտ անանց:

Անցան դարեր, կործանուեցաւ հայ բազինը հը-
 նօրեայ,
 Բայց ոչ երբեք մոռացուեցաւ ճոխ պաշտամունքը նորա.
 Տասնեակ դարեր երկարածիւր կատարուեցաւ շարունակ
 Հայ աշխարհում ամանորի սոյն հանդէսը փառունակ:
 Դարեր երկար և անընդհատ հայ կոյսն ու հայ պատանին
 Պճնուեցան պսակազարդ՝ ամանորի այս տօնին:
 Մոռանում էր հայ մշակը իր քրտինքն ու տառապանք,
 Ողջունելիս նորեկ տարուն ստանում էր և նոր կեանք.
 Կազդուրւում էր հայ զինուորը պատերազմում վաս-
 տակած.
 Հրճւում էր հայ ընտանիքը իր սրբութեամբ հոգակուած.
 Հրճւում էր և հայ տէրտէրը, յաջորդը հին քրմերի,
 Թէպէտև ոչ մեծ գիտնական բայց հաւատքուն ան-
 թերի:

Եւ երգիչը հայ աշխարհի անցեալի գովքն էր կարդում,
 Եւ ամբոխից դիւցազնական դափնիներով պսակւում:

Անցան սակայն, անցան անդարձ և այդ դարերն
 երջանիկ,
 Եւ տեսնում եմ այժմ իմ առաջ ես մի սգուոր հայրե-
 նիք:
 Նա հեծում է, նա ողբում է հարուածներից օտարի,
 Ասպարէզ է դառել տխուր՝ հալածանքի, աւարի:
 Հալածւում է հայ տէրտէրը, հաւատարիմ իր կոյման,
 Աւերւում է հայ տաճարը իր զարդերով սրբազան.
 Հալածւում է հայ պատանին երկրէ երկիր տարագիր,
 Հալածւում է հայ մշակը իր որդւոց հետ սգակիր.
 Հալածւում են մատաղերամ և որբացած հայ մանկունք,
 Զունին նրանք հայր ու մայրիկ, անվերջ թափում են
 արցունք.

Հալածւում է և պատիւը պարկեշտասուն հայ կոյսի,
 Է՛լ տէրը չէ նա սիրասուն քաջ սողամարդ իր փեսի.
 Մոռացուել է ամանորի պաշտամունքը ցնծալից,—
 Եւ երգիչը հայ աշխարհի, մռայլ թախիծը դէմքին,
 Պատմում է իր հայրենիքի ցաւն ու վիշտը ամենքին.
 Աշխարհներ է թափառում նա, կտրում է ծով, ովկիան,
 Որ իւր ողբով ու երգերով քար սիրտն յուզէ մարդ-
 կութեան...

Օ՛ն, սիրելի հայ օրիորդներ և դժւ հայոց պա-
 տանիք,
 Թէ սիրում էք, որ նորոգուի ձեր կիսաւեր հայրենիք,
 Թէ սիրում էք, որ դարերով անմահ մնայ ձեր անուն,—
 Ուխտեցէք արդ նրան մի օր զոհել ձեր սիրտն ու արիւն:

1901 թ. հ. 11
 Թաւրիզ.

(Կարգացուած Արամեան դպրոցի աշակեր-
 տական հանդէսում 1902 յունուար 1-ին)

Հ Ա Վ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Նուէր հայրուկներին:

ԲԱՐՁՐԱՆՈՒՄ են հսկայ շէնքեր,

Սիւնազարդ և հոյակապ,

Ծաղրում ամէն փոթորիկներ,—

Մըրիկ, կայծակ, հուր, տարափ:

Եւ ապրում են այն շէնքերում

Ողորմելի էակներ,

Որ ստուերից են սարսափում,

Դառած բախտի ստրուկներ:

Կ'անցնին օրեր և եղկելի

Այս էակներն էլ կ'անցնին,

Իսկ շէնքերը յաջորդների

Համար կը մնան լոկ բաժին:

Հերոսներ են, որ չեն դողում

Ո՛չ հրից, ո՛չ երկաթից,

Որ աշխարհի փառքն են ծաղրում

Բարձր կանգնած եւ փառքից:

Եւ ապրում են ո՛վ զիտէ ո՛ւր

Հիւղակո՛ւմ թէ բացօթեայ,—

Սարի գաւակ, զրկում են հուր,

Երբ վտանգը մօտենայ:

Կ'անցնին դարեր և ամէն շէնք

Կ'ընկնի հողի հաւասար,

Իսկ հերոսի անուան օրհներ

Կ'երգեն մարդիկ դարէդար:

1906 հոկտ. 1

Վ. Ազուլիս

Դ Ի Պ Ի Վ Ե Ր.

Թէ կեանքդ անխորհուրդ չես կարծում, ընկեր,

Յառիր աչերըդ միայն դէպի վեր.

Յած նայել նոյնն է, թէ առնես զադար,

Կամ զառնաս այնտեղ, որտեղից եկար:

Ինչ որ կայ չքնաղ, մեծ ու կենսաւէտ,

Վերը, եթերում կը գտնես յաւէտ.

Արեգակ, լուսին և աստղեր անթիւ

Վերեից են քեզ ժպտում, իմս ազնիւ:

Եւ իդէալն էլ սուրբ ճշմարտութեան,

Ցանկալի, վսեմ, անմեղ յաւիտեան,

Նա էլ ապրում է, վեր, աւելի վեր,

Քան ուր ապրում են արեւ ու աստղեր:

1906 հոկտ. 2

Վ. Ազուլիս

X * * X

ԱՉՈՒՐՆԵՐԸ Կը նմանին
 Լճակի մը պաղպաղուն,
 Ուր կը ցոլայ գարնանային
 Կապոյտ երկինքը անհուն:

Ուր կը ցոլայ, ուր կը փայլի
 Պատկերն անոյշ սոխակին,
 Որ սէր կ'երգէ և կը նայի
 Ծառի բարձրէն լճակին:

Երջանիկ են երկինք, սոխակ,
 Որ կը ցոլան լճին մէջ.
 Ես եմ անբախտ, կոյս անուշակ,
 Որ չեմ ցոլար աչքիդ մէջ:

1899 ապրիլ 2.
 Եջմիածին

ՀԱՅ ԺԱՂՈՂՆԵՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Չ Օ Ն

Ձեզ, անմահ ծաղկողներ,
 Որոնց կոթողները փառքի
 Դարաւոր փոշիների տակ անգամ
 Քան աղամանդն աւելի ջինջ են փայլում:

Ձեզ, քրճաղգեստ ուխտեալներ,
 Որ խոյների մենութեան մէջ,
 Ոյժովը ձեր հանճարի,
 Յաւերժական գեղեցկութեան կերտեցիք նոր
 տաճարներ—

Արշալոյսի շողերով,
 Սոխակների երգերով,
 Ծաղիկների բոյրերով
 Ու վեհութեամբ երկնքի:

Ձեզ, պաշտելի հոգիներ,
 Մոռացուած դարաւոր տանջանքների ժխտ-
 րում
 Դերութեան, աւելի ու արեան
 Միշտ նշաւակ այս ցեղից:

Ձեզ, մազաղաթի ու վրձնի,
Թղթի, դեղի ու փետրի,
Որդան կարմրի ու ոսկու,
Երկնահանգոյն կապոյտի
Պանծալի՜ վարպետներ.

Ձեզ, խոհերի ու ճգնութեան հեղահամբոյր հրեշ-
տակներ.

Ձեզ, համբերութեան, տոկունութեան անմրցելի
հսկաներ.

Ձեզ, զրկանքի, հալածանքի յաղթապան՝ հերոս-
ներ.

Ձեզ, ճաշակի ու սրբութեան անձնագործ փրկիչ-
ներ.

Ձեզ, զմայլանքի, տենչանքների ծովածաւալ
հրձիգներ.

Ձեզ, հայ մուսայից պսակուած սուրբ քուրմեր.

Ձեզ, Ձեր իսկ կանգնած բազնի առաջ,
Ձեզ է՛ ձօնւում այս երկը *)

Հիացման ու սիրոյ արցունքի

Պատարագով կենդանի

Եւ լոյսովը Ձեր փառքից

Շլացած աչքերի:

1914. փետր. 14.

Ս. Էջմիածին.

*) Հեղինակի մանրանկարչական մի գործը, որ դեռ լոյս չէ տեսած:

Ի Ն Ձ Մ Ի Ո Ղ Բ Ա Ք.

ԻՆՁ մի ողբաբ, որ տանջւում եմ
Այս մութ բանտում շղթայուած,
Ուր ամէն ժամ մտածում եմ՝
Ե՛րբ կը մեռնիմ չընկճուած:

Ինձ մի ողբաբ, որ մարդկանցից
Մոռացուել եմ մինչ իսպառ,
Որ ինչքան էլ հոգւով ամբիժ՝
Համարւում եմ մի թշուառ:

Ինձ մի ողբաբ, թէկուզ վաղն էլ
Բարձրացնեն կախաղան,
Եւ խմբուին մահըս ծաղրել
Ոսոխներըս անարժան:

Ինձ մի ողբաբ... ես ազատ եմ,
Ազատ, թէև շղթայուած.
Ձեզ էլ մահովս ես կ'ազատեմ
Ազատների՜դ մոլորուած:

Ես ազատ եմ կապանքներից
Միտք կաշկանդող բռնութեան,
Ազատ ամէն պատրանքներից՝
Քննել գաղտնին բնութեան:

Ես շնչել եմ, ես ապրել եմ
Իբրեւ մի մարդ աշխարհում.
Տանջուել եմ, տառապել եմ
Նպատակիս սուրբ շաղկում:

Ես ազատ եմ, ազատ մտքով
Սլանում եմ մինչ երկին.
Տիեզերքն իր անհուն տեղով
Նեղ է գալիս իմ թռչին:

Ինձ մի ողբաք.... թէն բանտում,
Ազատութիւն կայ սրտումս.
Ձեզ ողբացէք, որ չէք տեսնում
Գերութիւնը բանտից դուրս:

1906 սեպտ. 26
Ղ. Ազուլիս.

* * *

ՀԱՐՅԵՆՈՒՄ ԵՆ. «Ի՞նչ ես արել,
Որ հեծում ես շղթայի տակ».—
Մի մեծ ոճիւր — խոստովանել
Ճշմարտութիւնն համարձակ:

1906 սեպտ. 27
Ղ. Ազուլիս.

ՉԿՆՈՐՄՆ ՈՒ ՉԿՆԻԼԸ.

(Առակ).

Մի ձկնորսի ուռկանում
Մի փոքրիկ ձուկ է ընկնում,
Դեռ ևս անփորձ, մատղհաս:

Եւ խնդրում է ողբագին,
Որ խնայէ իւր կեանքին,
Լիճը ձգէ անփսաս:

«Թո՛ղ, ասում է, թո՛ղ անրիմ,
Ընկնիմ ջուրը, կաղզուրուիմ,
Ուղածիդ պէս գիրանամ.

Յետոյ նորից կը բռնես,
Աւելի շահ կը տեսնես,
Քան թէ հիմա պիտի տամ»:

Բայց նրան ձկնորսը ասաց
Իր վերջին խօսքը անդարձ,
Որ վճիռ էր մահաբեր.

«Ձէ, չեմ թողնիլ, սիրելիս,
Լաւ է խաշուիս ու եփուիս,
Թէկուզ փոքր լինիս դեռ»:

Ի՞նչքան տեղին է ասած
Ժողովուրդն իր մի առած.
— Հինգ լինի այժմ կանխիկ
Քան թէ յիսուն ապագիկ: —

1902 ապրիլ 29.
Թատիկ.

Ի Մ Ս ՈՒ Գ Ը

ՁեՄ ուզում երգել ո՛չ սէր, ո՛չ դարուն,

Ո՛չ կեանք երջանիկ.

Հեծեծում, լալիս, թափում է արցունք

Իմ խեղճ հայրենիք:

Եւ ո՞վ կարող է տեսնել արտասուքն

Իր թշուառ մօրկան

Եւ մինչ յաւիտեան չպահել խոր սուգ,

Սուգ նուիրական:

1901 ղեկաւ. 14. Թաւրիզ.

Ծ ԵՐ Շ ՈՒ Ն Ը

ԴՐԱՆ առաջ ուրախ-զուարթ

Ճանապարհ էր միշտ դնում

Ծերուկ շունը տիրոջն հպարտ,

Որ գէպի արտ էր գնում:

Անցան օրեր, անհետացաւ

Ուրախութիւնն հէգ տիրոջ --

Տուն-տեղ թողեց ու հեռացաւ

Իր որդոց հետ ու կնոջ:

Բայց ծեր շունը, աչքը ճամբին,

Նստած է դեռ դրան մօտ.

Սպասում է տիրոջ դարձին՝

Անքուն մինչև առաւօտ:

1914 ղեկաւ. 4. Ս. Էջմիածին.

Վ Ե Ր Զ

ՀԱՅՏԱՐԱՆՈՒԹԵՆ ՀԵՄԸՐ ՊԵՏԱՐԱՆ ԵՆ՝

1. ԾԱՆԿԱԳՐԵՐ ՈՒ ԶԱՐԴԵՐ, (Գիտական - զեղարուեստական ժողովածու), մանրանկարչական հարազատ վերարտադրութիւն հայկական հնադրոյն ձեւագրերից, ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ հայկական կենդանագրերի ծագման ու զարգացման մասին:
2. ՎԵՐԻՆ ԱԳՈՒՂԻՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԱՅԲԻ ՀԱՅՏԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԵՐԸ, (համառօտ նկարագրութիւն և յիշատակարանների լիակատար ժողովածու), վերջում յատուկ անունների ցանկ և օտար բառերի բատարան լեզուաբանական բացատրութիւններով:
3. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԵՐԹԵՐԻ ՎՇՏԵՐԸ, Վ. Գէօրգից, թարգմանութիւն գերմաներէնից:
4. ԾԱՆԿԱՓՈՒՆՋ ՀԱՅԸԶԻՅ և ՍԱԴԻԻՅ:
5. ՇԱԿՈՒՆՏԱԼԱ (հնդկական դրամա) — Կալիդասայի:

Յանհարդըները կարող են դիմել Եւմիւծտնոյ,
эриван. губ., архим. Месропу Максудіану
կամ Баку, учителю Вардгесу Кегаману.

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՕՊ.

Գումարով գնողներին 20⁰/₀ զեղջ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

ԱՊ 0255370

43031